

Problematika Tibetu v kontextu práva na sebeurčení

Bakalářská práce

Studijní program: B1301 – Geografie

Studijní obory: 7504R181 – Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)

7507R036 – Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Pavel Mlejnek**

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Ženková Rudincová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavel Mlejnek**
Osobní číslo: **P14000178**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obory: **Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)**
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Problematika Tibetu v kontextu práva na sebeurčení**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce je zaměřená na analýzu současné situace v Tibetu na základě teoretických konceptů práva národů na sebeurčení.

CÍLE:

1. právo národů na sebeurčení na základě mezinárodních právních dokumentů
2. představení Tibetu z humánně-geografického hlediska
3. geopolitické změny v Tibetu ve 20. století
4. analýza současné situace v souvislosti s právem na sebeurčení

Rozsah grafických prací: dle potřeby

Rozsah pracovní zprávy: cca 45 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

CASSESE, A., 1995. Self-Determination of Peoples. A Legal Reappraisal. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9780521637527.

CRAIG, M., 1999. Krvavé slzy: čínská okupace Tibetu 1951-1991. 1. vyd. Praha: DharmaGaia. ISBN 80-85905-57-4.

DANSPECKGRUBER, W., 2002. The Self-determination of Peoples: Community, Nation, and State in an Interdependent World. London: Lynne Rienner Publishers. ISBN 978-1-55587-768-2.

FRANZ, U., 2012. Tibet. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3910-6.

KOLMAŠ, J., 2013. Pojednání o věcech tibetských. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-386-3.

KOLODNER, E., 1994. The Future of the Right to Self-Determination. Connecticut Journal of International Law, vol. 10, no. 1, s. 153167.

SKLENKA, L., 1999. Pravda o Tibetu: fakta a svědectví. 1. čes. vyd. Praha: Lungta. ISBN 80-902650-0-6.

ŽAGABPA, W. D., 2000. Dějiny Tibetu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-410-6.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Kateřina Rudincová, Ph.D.

Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 21. dubna 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: 28. dubna 2017

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. RNDr. Branislav Nižnanský, CSc.
vedoucí katedry

dne 17-05-2016

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Anotace

Cílem této bakalářské práce je představit Tibet z hlediska území, obyvatelstva a historie a následně prozkoumat legitimitu nároku jeho obyvatel na samostatnost či dokonce nezávislost na základě teorie práva na sebeurčení. V první části práce je představena teorie národů a samotný teoretický rámec tohoto právního principu, včetně jeho postupného vývoje v čase. Druhá část práce je poté zaměřena na Tibet. V závěrečné části této práce je s využitím těchto poznatků zkoumána otázka toho, zda mají obyvatelé Tibetu právo na sebeurčení, či nikoliv.

Klíčová slova: Tibet, Čína, právo na sebeurčení

Annotation

The aim of this bachelor thesis is to introduce Tibet in terms of its territory, population and history and then to examine the legitimacy of its inhabitants' claim for autonomy, or even independence based on the theory of the right to self-determination. In the first part, the theory of nation and people as well as the theoretical framework of this principle are introduced including its gradual development over time. The second part is then focused on Tibet. The final part of this thesis confronts the question of whether Tibetan people are entitled for self-determination or not.

Keywords: Tibet, China, right to self-determination

Poděkování

Chtěl bych poděkovat Mgr. Kateřině Ženkové Rudincové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady, odborný dohled a neocenitelnou pomoc při její gramatické kontrole.

Obsah

Seznam zkratk	9
1 Úvod	10
2 Teoretická východiska práva na sebeurčení	12
2.1 Definice práva na sebeurčení	12
2.2 Problematika pojetí národa jako adresáta práva na sebeurčení	14
2.2.1 Různá pojetí národů	15
2.3 Historický vývoj práva na sebeurčení	17
2.3.1 Právo na sebeurčení v meziválečném období	18
2.3.2 Spor o Aalandské ostrovy	19
2.3.3 Právo na sebeurčení po druhé světové válce	21
3 Tibet	25
3.1 Fyzickogeografická charakteristika Tibetu	25
3.2 Humánně geografická charakteristika Tibetu	27
3.3 Stručná historie Tibetu do 20. století	28
3.3.1 Tibet pod nadvládou Mongolů	30
3.3.2 Vláda světských dynastií a vznik titulu dalajlama	32

3.3.3	První kontakty s dynastií Čching	34
3.3.4	Dynastie Čching přebírá moc nad Tibetem	35
3.4	Tibet ve 20. století	37
3.4.1	Období de facto nezávislosti Tibetu (1912 - 1949)	38
3.4.2	Tibet pod nadvládou Čínské lidové republiky	41
4	Aplikace práva na sebeurčení na situaci v Tibetu	44
4.1	Tibeťané jako konstituovaný národ	44
4.2	Okupace Tibetu armádou ČLR	46
4.2.1	Spor o území	46
4.2.2	Otázka nezávislosti mezi lety 1912 a 1949	48
4.2.3	Nezákonné připojení Tibetu k ČLR	49
4.3	Porušování lidských práv v Tibetu	50
4.3.1	Porušování náboženské svobody	51
4.3.2	Řízené přesuny populace	52
4.3.3	Porušování svobody pohybu	53
4.4	Uznání práva Tibetu na sebeurčení	53
4.5	Budoucnost	54
5	Závěr	56

Seznam obrázků

1	Poloha Tibetu v kontextu výšky reliéfu	26
2	Poloha Tibetu	28

Seznam zkratek

ČLR	Čínská lidová republika
EU	Evropská unie
OSN	Organizace spojených národů
UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
UN	United Nations
KSČ	Komunistická strana Číny
ČLOA	Čínská lidově osvobozenecká armáda

1 Úvod

Koncept práva na sebeurčení je poměrně novou, avšak v dnešní době již zcela neodmyslitelnou součástí mezinárodního práva. Přestože jeho myšlenkové kořeny pocházejí již z doby osvícenských spisovatelů a filosofů, jako byl například Jean Jacques Rousseau, k prvním snahám o koncepční zavedení došlo až na počátku 20. století. Později sehrálo právo na sebeurčení jednu z klíčových rolí v období dekolonizace a postupně se stalo skutečně uznávaným právním principem, který využívají jako argument různé skupiny po celém světě, a to jak úspěšně, tak také neúspěšně.

Vzhledem k tomu, že právo na sebeurčení úzce souvisí se svobodou, nabízí se jeho aplikace právě na Tibet, který je již od roku 1950 nepřetržitě a nezákonně okupován armádou ČLR (Čínské lidové republiky) a bývá velmi často uváděn jako jeden z učebnicových příkladů porušování svobody a lidských práv. Cílem této práce je zhodnotit a prokázat oprávněnost nároku Tibeťanů na právo na sebeurčení, a také zhodnotit zda je jim toto právo upíráno, či nikoliv.

Práce se skládá ze tří hlavních částí, které postupně představí využívaný teoretický rámec, aby pomocí něj nakonec došlo k jednoznačnému prokázání, či vyvrácení vytyčených cílů. První část se zabývá teoretickým rámcem práva na sebeurčení a jeho postupným vývojem a obsahuje také teorii národů, které jsou jedinými adresáty tohoto práva. Ve druhé části je poté představen Tibet z hlediska území, obyvatelstva, ale také historie, jelikož právě historie má v souvislosti s právem na sebeurčení velký vliv. Poslední část poté představené poznatky využije jako argumenty pro dokázání toho, zda jsou Tibeťané opravdu zřetelně konstituovaným národem a mají tak na sebeurčení nárok a zda je jim toto právo skutečně dopřáváno.

Jako podklad pro zpracování této problematiky byly využity odborné knižní publikace představené v seznamu literatury, ačkoliv některé pouze jako pomocné, a nejsou tudíž ve zdrojích uvedeny. Dále pak řada publikovaných vědeckých článků převážně v anglickém jazyce. Vzhledem k charakteru tématu je část teorie postavena také na rezolucích, které vydalo Valné shromáždění či Bezpečnostní rada OSN (Organizace spojených národů).

2 Teoretická východiska práva na sebeurčení

Tématem této kapitoly budou především základní teoretické principy, na jejichž základě bude dále v této práci zkoumána otázka autonomie či samostatnosti Tibetu. Jedná se hlavně o právo národů na sebeurčení, včetně toho, jak se jeho vnímání postupně formovalo až do dnešní podoby. Dále zde bude rozebrán také samotný pojem národ, jelikož pouze národ má podle mezinárodněprávních dokumentů na sebeurčení nárok.

2.1 Definice práva na sebeurčení

Právo národů na sebeurčení je více než 40 let etablovaný právní princip moderního mezinárodního práva. Přesto je poměrně problematické, ne-li nemožné, najít jeho přesnou podstatu, jelikož všechny existující definice jsou velmi obecné. Jednu z takových definic nabízí například přední americký slovník Merriam-Webster, který říká, že právo na sebeurčení znamená „*svobodnou volbu vlastních činů nebo stavů bez jakéhokoliv vnějšího nátlaku*“ (Self-determination 2017). Další podobnou definici nabízí ve svém článku Ediberto Roman (1999, s. 944), který jej definuje jako „*právo národů svobodně a bez vnějšího nátlaku usilovat o svůj politický a právní status*“.

Významem velmi důležitou, ačkoliv nepříliš konkrétní, definici najdeme ve dvou mezinárodních smlouvách, které byly 16. prosince 1966 přijaty na Valném shromáždění OSN. Jedná se o Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Obě tyto smlouvy definují v článku 1 právo na sebeurčení shodně takto: „*Všechny národy mají právo na se-*

beurčení. Na základě tohoto práva svobodně určují svůj politický statut a svobodně uskutečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj¹ (Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech 1966).

Dnes v zásadě rozlišujeme dva základní typy práva na sebeurčení. Tím prvním, který někteří označují jako „úplné“ právo na sebeurčení, je tzv. vnější právo na sebeurčení. Označujeme jím „*právo rozhodovat o politickém statusu národa a o jeho místě v národním společenství ve vztahu k ostatním státům, včetně práva odtrhnout se od existujícího státu, kterého je daná skupina členem a založit nový nezávislý stát*“ (Van Walt van Praag 1999, s. 13). To znamená, že uplatnění práva na sebeurčení v tomto případě může vést k událostem, jež vedou danou skupinu lidí ke krokům, které nejsou kompatibilní se suverenitou a teritoriální integritou dotčeného státu (Ijezie 2013, s. 3).

Na druhé straně stojí tzv. vnitřní právo na sebeurčení, které Michael C. Van Walt van Praag (1999, s. 12) definuje jako „*právo celé populace rozhodovat o formě vlády daného státu a identitě jeho vládců, dále právo všech skupin populace v daném státě, podílet se na rozhodování na státní úrovni.*“ Dále také dodává, že „vnitřní“ právo na sebeurčení může také znamenat „*právo vykonávat kulturní, jazykovou, náboženskou nebo (teritoriální) autonomii uvnitř hranic existujícího státu*“ (Van Walt van Praag 1999, s. 12).

Přestože není sporu o tom, že právo na sebeurčení je již dnes nedílnou součástí mezinárodního práva, stále není tím univerzálním řešením požadavků na autonomii či nezávislost, kterým by být mohlo. Toto se ukáže v okamžiku, kdy se zabýváme etnickými skupinami nebo jinými minoritami. Na takové případy se totiž tento princip nevztahuje a mezinárodní právo stále neobsahuje žádná opatření, které by v těchto případech bylo možno využít (Cassese 1995, s. 63).

---

¹Ačkoliv to tak nemusí na první pohled vypadat, tak se tato poměrně stručná definice dotýká prakticky všech důležitých aspektů lidského života.

2.2 Problematika pojetí národa jako adresáta práva na sebeurčení

Jedním z největších problémů konceptu práva na sebeurčení je především nejasnost ohledně toho, komu je toto právo v praxi přiznáváno. Ve všech případech je totiž přisuzováno národům², a to aniž by existovala nějaká závazná ustanovení zabývající se otázkou, co vlastně pod pojmem národ rozumíme. Na tento problém již upozorňovala celá řada světových autorů, kteří se národem a nacionalismem zabývají. Například Eric Hobsbawn (1972, s. 109) konstatoval, že většina existujících definic národů je nedostatečná a je jednoduché dokázat jejich nepřesnost a nedostatečnost.

V době raného vývoje tohoto právního principu (převážně v 60. letech 20. století) bylo jeho využití zaměřeno prakticky pouze na národy, které se nacházely pod koloniální nadvládou a ostatní, například evropské národy, byly v tomto směru určitým způsobem diskriminovány (Petrič 1989, s. 26). Tato situace se změnila až v roce 1975, kdy byla na konferenci v Helsinkách rozšířena platnost práva také na ostatní národy (Koskenniemi 1994, s. 242), nicméně stále bez detailnějších informací o tom, koho vlastně tento pojem ve skutečnosti zahrnuje.

Výsledkem nejednoznačnosti pojmu národ je mimo jiné také problematika rozlišení etnicity, či dokonce menšin³. Etnicita sama o sobě je podobně problematický po-

---

²V angličtině existuje významový rozdíl mezi slovy „peoples“ a „nations“, který v češtině nenajdeme a pro oba významy tak používáme pouze termín „národ“. Rozdíl mezi těmito dvěma termíny však často není úplně jasný ani v angličtině, kde někteří tvrdí, že jsou zaměnitelné, zatímco jiní hovoří pouze o rozdílné konotaci.

³ Právo etnických skupin a menšin je stejně jako právo na sebeurčení zakotven v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech v článku 27, který stanovuje, že „[v]e státech, kde existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny, nebude jejím příslušníkům upíráno právo, aby spolu s ostatními příslušníky menšiny užívali své vlastní kultury, vyznávali a projevovali své vlastní náboženství nebo používali svého vlastního jazyka.“ (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech 1966).

jem jako „národ“ a můžeme tedy nalézt velké množství různě kvalitních definic. Kupříkladu Anthony D. Smith etnickou skupinu označuje jako „[typ] kulturní kolektivity, ve které se klade důraz na roli historické paměti a mýtů o původu a kterou lze rozpoznat na základě jednoho či více kulturních rozdílů, například náboženství, obyčejů, jazyka nebo institucí“ (Smith 1991, s. 271).

2.2.1 Různá pojetí národů

V pojetí německých osvícenských autorů, kteří položili základ novodobého nacionalismu, jako byli například Johan Gottfried von Herder a Johann Gottlieb Fichte, byl při vymezení národa nejdůležitější společný jazyk. To může dokazovat například věta, kterou můžeme nalézt ve Fichteho slavné práci „Řeči k německému národu“, ve které o národu mluví jako o „... lidech, jejichž řečové orgány jsou ovlivněny stejnými externími podmínkami, kteří žijí pospolu a rozvíjejí svůj jazyk neustálou vzájemnou komunikací ...“ (Fichte 1922, s. 56).

Pokud bychom ale hledali definici národa ve Velkém sociologickém slovníku (1996, s. 668–669), narazili bychom zde na mnohem širší definici, která označuje za národ „osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území“. Slovník poté nezapomíná ani na vymezení národů, ke kterému nabízí hned 3 různá hlediska, konkrétně kulturní, politické a psychologické.

Podobný přístup k definici národa najdeme také u dalších autorů. Například významný francouzský filosof a sociolog Ernest Gellner ve své slavné knize „Národy a nacionalismus“ tvrdil, že „[d]va lidé patří ke stejnému národu, když a jedině když sdílejí stejnou kulturu, při čemž kultura znamená soubor myšlenek a znaků a představu způsobů chování a dorozumívání.“ a zároveň „[d]va lidé patří ke stejnému národu, když a jedině když uznají jeden druhého za náležejícího ke stejnému národu“ (Gellner 1993, s. 18).

Naopak úplně odlišný přístup k definici národa zvolil jiný francouzský filosof Ernest Renan ve své slavné přednášce s všeřikajícím názvem „Co je to národ?“, se kterou 11. března 1882 vystoupil na pařížské Sorbonně. V ní částečně vyvrací názory, že národ závisí pouze na společném dynastickém principu, rase, jazyce, náboženství, zájmech, či geografických podmínkách, ačkoliv jejich důležitost nijak nepopírá. Národ však označuje především za duchovní princip, jenž tvoří společné vzpomínky určité skupiny lidí a její přání žít pospolu (Renan 1882, s. 24–35).

Podobnou myšlenku jako Renan sdílí také Benedict Anderson se svým konceptem „imagined community“⁴, který definuje národ jako pomyslné politické společenství, které existuje v představách lidí. Přestože se tito lidé vzájemně neznají a nikdy nepoznají, všichni mají v mysli představu o svém společenství (Anderson 1991, s. 243–244).

Fakt, že žádná univerzální definice národa ani existovat nemůže, jelikož se pojetí národů liší podle jednotlivých regionů, zdůraznil ve své knize „Národy na prahu 21. století“ Vladimír Baar, který na základě této teze vypracoval modely národů a států. Rozlišuje čtyři základní modely pojetí národa: evropský, americký, asijský a africký. Dále také podotýká, že ve skutečnosti existují dva stabilizované modely, evropský (jazykový) a americký (územní), přičemž ostatní se nachází ve stádiu transformace (Baar 2002, s. 55–68).

Jedním z dalších pojetí národa může být také pojetí teritoriální. Tento přístup je možno částečně identifikovat s americkým modelem vztahu mezi národem a státem od profesora Vladimíra Baara, kdy se národ identifikuje hlavně na základě území, které společně obývá. Po druhé světové válce došlo při dekolonizaci ke vzniku velkého množství nových státních útvarů. Některé vznikly na základě jazyka a dají se označit jako „národní státy jazykového typu“, na vznik jiných (například Keňa jako bývalá Britská východní Afrika) měly naopak vliv původní koloniální hranice, a proto je můžeme nazývat jako „národní státy územního typu“ (Baar 2002, s. 77).

---

⁴Do češtiny bývá tento výraz nejčastěji překládán jako „pomyslná společenství“.

Kromě všech těchto autorů se nejasností pojmu „národ“ při svém setkání v Paříži v roce 1989 zabývala také Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, UNESCO), která jej popsala jako „skupin[u] jednotlivců, kteří sdílejí některé nebo všechny z následujících společných znaků:“

- (a) *společná historická tradice;*
- (b) *rasová nebo etnická identita;*
- (c) *kulturní homogenita;*
- (d) *lingvistická jednota;*
- (e) *náboženská nebo ideologická příbuznost;*
- (f) *teritoriální příbuznost;*
- (g) *společný ekonomický život.*

Náдавkem k tomuto popisu „národa“ uvedli odborníci z UNESCO ještě následující podmínky: „*velikost skupiny nemusí být velká (...), ale musí být větší než bezvýznamné spojení individuálů ve státě*“; „*skupina jako celek musí mít vůli identifikovat se jako národ, nebo musí mít povědomí o příslušnosti k národu ...*“ a „*skupina musí disponovat institucemi nebo musí být jiným způsobem schopna vyjadřovat své charakteristiky a vůli po vlastní identitě*“ (UNESCO 1989, s. 7–8).

2.3 Historický vývoj práva na sebeurčení

Ačkoliv k ukotvení práva na sebeurčení v mezinárodních dokumentech došlo poměrně nedávno, jeho postupný vývoj je možné sledovat skrze nejdůležitější události v moderních dějinách lidstva, a to více jak dvě století do historie. S mírnou nadsázkou lze říci, že sledování vývoje práva na sebeurčení znamená sledování těch nejdůležitějších událostí v moderní historii lidstva.

Úplný počátek smýšlení, které je do určité míry kompatibilní s dnešním pojetím práva na sebeurčení, nalezneme již v Deklaraci nezávislosti podepsané v roce 1776 ve Filadelfii při vzniku Spojených států amerických (Cassese 1995, s. 11). Myšlenkové základy práva na sebeurčení nalezneme spíše v evropské filosofické tradici (Shaw 2003, s. 225) a pochází již od osvícenských spisovatelů a filosofů jako byl John Stuart Mill, John Locke či Jean-Jacques Rousseau (Barnsley, Bleiker 2008, s. 123). Byly to právě myšlenky Jean-Jacques Rouseaua, které ovlivnily Velkou francouzskou revoluci probíhající mezi lety 1789 a 1799 (Barnsley, Bleiker 2008, s. 123), jež je považována za zlomový okamžik ve vývoji práva na sebeurčení (Cassese 1995, s. 11).

Jedním z prvních, kdo se pokoušel koncepčně uvést právo na sebeurčení v platnost, byl na začátku 20. století, tehdy ještě jako mladý ruský revolucionář, Josif Vissarionovič Stalin ve svém díle *Marxismus a národní otázka* (Cassese 1995, s. 15). Jeho myšlenky poté na mezinárodní úrovni akcentoval Vladimir Iljič Lenin, který považoval právo na sebeurčení za nezbytnou podmínku k tomu, aby byl ve světě dosažen mír (Falk 2002, s. 39).

2.3.1 Právo na sebeurčení v meziválečném období

Po první světové válce existovalo právo na sebeurčení ve dvou pojetích (Falk 2002, s. 39). Jedním z nich bylo již zmiňované pojetí ruské či bolševické. Druhé a historicky mnohem důležitější pojetí (a dalo by se říci více strohé) se objevilo převážně v souvislosti s osobou tehdejšího amerického prezidenta Woodrova Wilsona.

Dne 8. ledna 1918 vystoupil Woodrow Wilson na zasedání Kongresu a přednesl svůj program týkající se mezinárodního uspořádání světa po první světové válce z hlediska postoje Spojených států amerických. V celkem čtrnácti bodech (proto se také tento program občas nazývá jako Čtrnáct bodů prezidenta Wilsona) se zabývá různými problémy a ačkoliv zde o právu na sebeurčení není žádná vyslovená zmínka,

některé body na něj přímo odkazují⁵. V roce 1919 poté proběhla Pařížská (známa také jako Versaillská) mírová konference, jejímž hlavním cílem bylo vyřešit poválečné uspořádání světa. Při jednáních sehrál velkou roli právě zmiňovaný program amerického prezidenta Wilsona, na jehož základě byly s poraženými státy sjednány mírové smlouvy, jinak také nazývané Pařížské předměstské smlouvy⁶. Přestože se Woodrow Wilson snažil prosadit koncept práva na sebeurčení jako mezinárodně uznávanou právní zásadu, nebyl i přes to jakou roli již tehdy hrál, ve svých snahách příliš úspěšný. Pokus o jeho zařazení do Charty spojených národů ukázal, že se státy nedokážou shodnout na definici a tudíž byl návrh zamítnut a součástí žádných mezinárodních dokumentů se nestal.

V tomto bodě se však ještě nebudeme zabývat právu na sebeurčení ve formě, v jaké ho vnímáme dnes. Na první pohled se může zdát, že Wilsonovým cílem bylo umožnit celému světu rozdělit se na „národní státy“. Wilson se však ve skutečnosti zabýval pouze národy, které byly v područí poražených mocností z 1. světové války. Jeho myšlenky se tedy netýkaly žádných jiných situací, tedy ani koloniálních národů, ačkoliv jak zdůrazňuje Trygve Throntveit, „... dlouho bylo zvykem historiků prezentovat národní sebeurčení jako zásadní princip, který ukazuje jeho cíle v oblasti světového míru“ (Throntveit 2011, s. 447).

2.3.2 Spor o Aalandské ostrovy

Fakt, že právo na sebeurčení bylo v meziválečném období považováno spíše za politický princip než za závazné ustanovení, lze velmi dobře ilustrovat na situaci ohledně Aalandských ostrovů. V roce 1920 byla Společnosti národů předložena k řešení otázka ohledně situace Aalandských ostrovů. Tyto ostrovy, nacházející se v okra-

---

⁵Jedná se hlavně o bod 10, ve kterém Woodrow Wilson řeší budoucí autonomní vývoj národů Rakouska-Uherska, bod 12 zabývající se autonomií pro neturecké národnosti Osmanské říše, či bod 13, který pojednává o zřízení nezávislého Polska s přístupem k moři.

⁶Takto jsou nazývány, protože jsou pojmenovány podle názvů jednotlivých pařížských předměstí.

jové jižní části Botnického zálivu, spadají pod finskou samosprávu, ačkoliv většina obyvatel hovoří pouze švédsky. Jejich cílem bylo připojit se na základě neoficiálního referenda ke Švédsku (pro připojení se vyslovilo až 96 % obyvatel) a mezi Švédskem a Finskem se tak o toto území rozhořel spor. Rada Společnosti národů nakonec sestavila komisi tří právníků, kteří měli rozhodnout zda je v rámci mezinárodního práva možné, aby obyvatelé mohli svobodně rozhodnout o svém odtržení od Finska a připojení ke Švédsku (Cassese 1995, s. 27).

Švédsko v tomto sporu využilo právě práva na sebeurčení, na jehož základě požadovalo pro obyvatele možnost o této otázce rozhodnout. Finsko naopak považovalo tuto záležitost pouze za svůj vnitřní problém, o kterém nemá být rozhodnuto na mezinárodní úrovni. Společnost národů však ve svém prvním posudku finský názor vyvrátila a podrobila situaci šetření.

Po důkladném přezkoumání situace komise rozhodla, že ostrovy by měly připadnout Finsku. Součástí závěrečné zprávy vydané v roce 1921 byla také kapitola zabývající se právem na sebeurčení, ve které se hned na začátku nachází tento odstavec:

„Ačkoliv princip sebeurčení hraje důležitou roli v moderním politickém myšlení, hlavně od první světové války, je důležité upozornit na to, že v Chartě Spojených národů o něm není žádná zmínka. Uznání tohoto principu v některých mezinárodních dohodách nemůže být považováno jako dostatečný důvod k tomu, stavět jej na stejnou úroveň jako právo národů“ (Report Of the International Committee of Jurists entrusted by the Council of the League of Nations with the task of giving an advisory opinion upon the legal aspects of the Aaland Islands question 1920).

Toto rozhodnutí lze tedy interpretovat tak, že v případě práva na sebeurčení se nejedná o jakkoliv vymahatelné právo a postavilo ho tak do role pouhého konceptu, před nímž mají přednost ostatní zákony.

2.3.3 Právo na sebeurčení po druhé světové válce

V průběhu druhé světové války si představitelé západních zemí začínali uvědomovat, že možnou cestou k ukončení války je otevřený dialog a spolupráce všech národů. Tato myšlenka dala základ vzniku Organizace spojených národů (Informační centrum OSN v Praze 2014) jako novému mezinárodnímu uskupení skrze které by bylo možné válku nejenom ukončit, ale také by bylo v budoucnosti možno potenciálním konfliktům zabránit.

Je pravdou, že v té době již podobná organizace existovala. Byla jí Společnost národů, která vznikla po první světové válce a její cíle byly v mnoha ohledech podobné. O její úspěšnosti lze však s úspěchem pochybovat. Jejími členy nebyla celá řada států, včetně například Spojených států amerických. Řada těch, které do Společnosti národů přece jen vstoupily z ní po několika letech vystoupily. To naprosto snižovalo vliv organizace a její vyjednávací schopnosti.

Tyto problémy měla vyřešit právě vznikající OSN, jejímiž členy se měla stát většina zemí světa. Ustavující konference, které se zúčastnilo 26 zástupců států, se konala v roce 1942 v San Franciscu a jedním z bodů jejího programu bylo podepsání ustavujícího dokumentu - Deklarace spojených národů.

Právě tato deklarace se stala pravděpodobně prvním mezinárodním dokumentem, ve kterém se právo na sebeurčení, dokonce na několika místech, objevilo, a to jak explicitně, tak také implicitně. Jednalo se o zmínku ve 2. odstavci článku 1, ve kterém se píše, že cílem organizace je *„rozvíjet mezi národy přátelské vztahy, založené na úctě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů, a činit jiná vhodná opatření k posílení světového míru“* (Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora 1945).

Dále poté o celý článek 55, jehož znění je následující:

„Aby se vytvořily poměry stability a blahobytu, jež jsou nutné pro pokojné a přátelské styky mezi národy, založené na úctě k zásadě rov-

noprávnosti a sebeurčení národů, Organizace spojených národů bude podporovat: a) zvyšování životní úrovně, plnou zaměstnanost a vytváření podmínek pro hospodářský pokrok a rozvoj; b) řešení mezinárodních hospodářských, sociálních, zdravotnických a příbuzných problémů, jakož i mezinárodní součinnost v oblasti kultury a výchovy; c) obecnou úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo náboženství a jejich zachovávání“ (Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora 1945).

I přes uvedení práva v Chartě OSN si však velká část odborníků na světové právo pokládala otázku, zda-li je zmínka o tomto právu v takto obecné rovině dostačující k tomu, aby bylo uznáno za závazné. Ačkoliv odpověď na tuto otázku není jednoduchá, většina z nich se shoduje, že nikoliv (Shaw 2003, s. 226). Přesto však tento krok lze směle označit za jeden ze základních milníků na cestě vedoucí k právu takovému, jaké ho dnes známe.

Jednou z nejzásadnějších událostí bylo přijetí Deklarace o poskytnutí nezávislosti koloniálním územím a národům, která je známá také jako Deklarace o dekolonizaci. Ta byla přijata na Valném shromáždění OSN v roce 1960 hlasováním, ve kterém hlasovalo 89 pro přijetí, 9 se zdrželo a nikdo nehlasoval proti (Danspeckgruber 2002, s. 5). V deklaraci se píše mimo jiné to, že *„všechny národy mají právo na sebeurčení; na základě tohoto práva mohou svobodně určit svůj politický status a svobodně usilovat o svůj ekonomický, sociální a kulturní vývoj“* (A/RES/1514, 1960).

Dalšími důležitými mezinárodními dokumenty, ve kterých je zdůrazněno právo na sebeurčení se staly Mezinárodní pakt o občanských právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které Valné shromáždění OSN přijalo v roce 1966. Oba tyto pakty obsahují v části 1, článku 1 stejnou formulaci, která říká, že *„všechny národy mají právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva svobodně určují svůj politický statut a svobodně uskutečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj“* (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech 1966).

Přestože se zde mluví o národech, jež mají právo na sebeurčení, je nutné podotknout, že se stále jedná pouze o národy žijící na území bývalých kolonií, nikoliv o národnostní menšiny ve státech již existujících, což ostatně dobře dokládá článek 27 v Mezinárodním paktu o občanských právech, který zní takto: „*Ve státech, kde existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny, nebude jejím příslušníkům upíráno právo, aby spolu s ostatními příslušníky menšiny užívali své vlastní kultury, vyznávali a projevovali své vlastní náboženství nebo používali svého vlastního jazyka*“ (Mezinárodní pakt o občanských a politických právech 1966).

V roce 1970 Valné shromáždění OSN přijalo rezoluci č. 2625 známou též také jako Deklarace zásad přátelských vztahů a spolupráce mezi státy, která „*může být považována za ustavující a závazný výklad sedmi rezolucí⁷ Charty OSN, které rozšiřuje*“ (Shaw 2000, s. 228). V deklaraci se mimo jiné stanovuje, že „*na základě principu rovných práv a sebeurčení národů zakotveném v Chartě OSN, mají všechny národy právo si svobodně, bez vnějších zásahů, zvolit svůj politický status a uskutečňovat svůj ekonomický, sociální a kulturní vývoj a každý stát má povinnost respektovat toto právo v souladu ustanoveními v Chartě OSN*“ (A/RES/2625, 1970).

Tento text vycházel převážně ze starších rezolucí, které OSN vydala, ale byly v něm také zohledněny společné návrhy Československa, Polska, Rumunska a Sovětského svazu (Potočný 1968, s. 15). Možná právě díky tomu byla rezoluce jednohlasně přijata, což jí dodalo podle Heather Wilsonové větší váhu (Wilson 1990, s. 75).

Do doby vydání této rezoluce bylo právo na sebeurčení (pravděpodobně v souvislosti s předchozími rezolucemi) aplikováno převážně na kolonizovaná území. Jak upozorňuje Frederic Kirgis, v případě této rezoluce se po tlaku západních mocností hovoří již pouze o nespécifikovaných národech (Kirgis 1994, s. 305).

O další posílení práva na sebeurčení, které se postupně z pouhého politického principu stalo mezinárodním právem, se zasloužil především Mezinárodní soudní dvůr, který v několika případech svým doporučujícím rozhodnutím potvrdil jeho

---

⁷Jedná se o rezoluce č. 1815, 1966, 2103, 2181, 2327, 2463 a 2533.

všeobecnou platnost. Tím nejvýznamnějším bylo pravděpodobně rozhodnutí v případě Západní Sahary, kde Mezinárodní soudní dvůr zdůraznil nutnost brát v úvahu svobodnou vůli lidu (Kirgis 1994, s. 305).

V roce 1993 se konala ve Vídni světová konference o lidských právech, jejímž výsledkem bylo, mimo jiné, zřízení postu Vysokého komisaře OSN pro lidská práva (Vienna Declaration and Programme of Action 1993). Jedním z témat této konference bylo také právo na sebeurčení, které bylo zahrnuto do závěrečné deklaráce do článku 2, nejprve ve stejném znění, jaké je možné nalézt také v Chartě OSN. Také je zde ovšem možné nalézt zdůraznění toho, že právo na sebeurčení nelze použít jako důvod k secesi v tomto znění:

„Podle Deklarace zásad přátelských vztahů a spolupráce mezi státy a podle Charty OSN, toto nemá být interpretováno jako povolení nebo povzbuzení jakékoliv akce, která by vedla k rozčlenění, či k úplnému nebo částečnému znehodnocení teritoriální integrity nebo politické jednotnosti suverénního a nezávislého státu jednajícího v souladu s principy rovnoprávnosti a sebeurčení národů, a tudíž disponujícího Vládou, která reprezentuje všechny lidi na svém území bez jakýchkoliv rozdílů.“ (Vienna Declaration and Programme of Action 1993)

Zde je důležité povšimnout si následující formulace: *„suverénního a nezávislého státu jednajícího v souladu s principy rovnoprávnosti a sebeurčení národů“*. Z ní jednoznačně vyplývá, že pokud daný stát jedná demokraticky a v souladu s vnitřním sebeurčením národů (tedy poskytuje dostatečnou míru autonomie a brání lidská práva všech skupin), nemá národ právo porušit secesí jeho teritoriální integritu.

V průběhu vývoje práva na sebeurčení postupně docházelo k rozšiřování jeho adresátů. Přesto se však od konce dekolonizačního procesu v odborných kruzích diskutuje o jeho další relevanci. Problematika vymezení skupin, které mají na sebeurčení právo, nebyla stále uspokojivě vyřešena a náhledy na využívání tohoto práva se tudíž stále různí.

3 Tibet

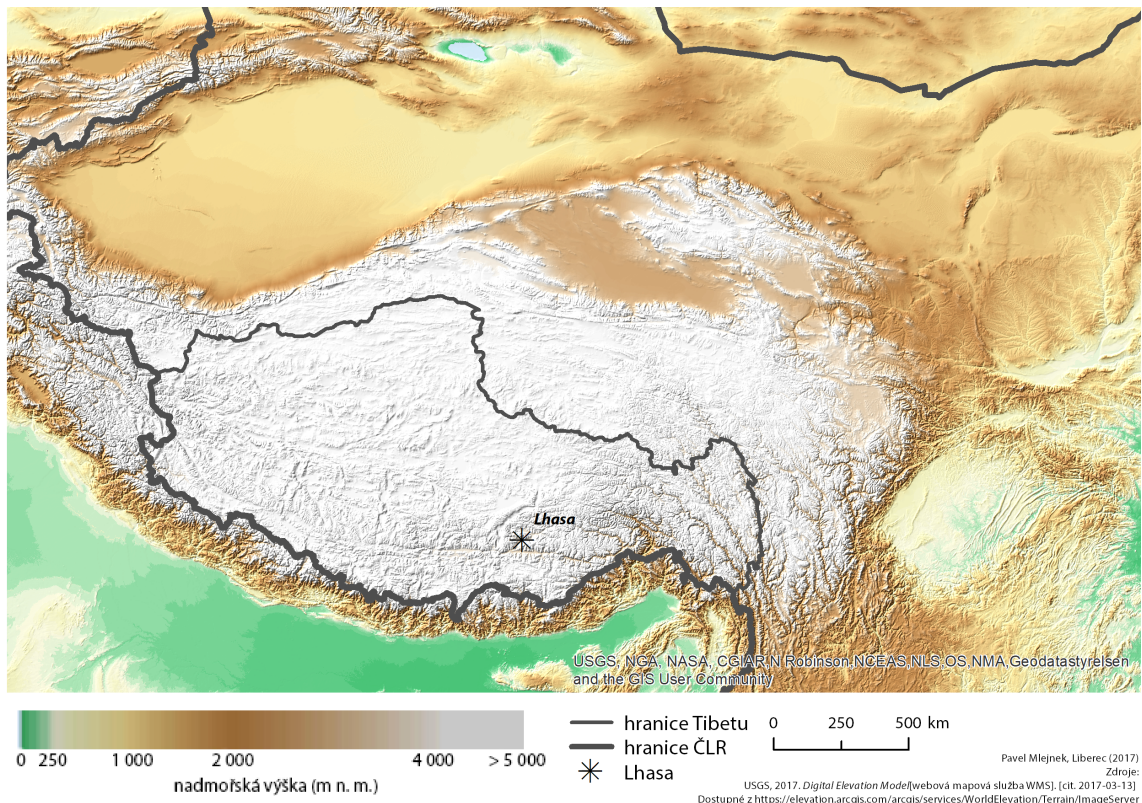
Tibet je pro obyvatele Evropy poměrně vzdálený pojem s lehce romantickým nádechem, způsobeným zakořeněnou představou tibetských mnichů meditujících ve vysoko položených kláštorech. Abychom si ukázali, že tato představa není úplně pravdivá, bude nutné stručně charakterizovat prostředí a představit obyvatelstvo. Pokud chceme zkoumat otázku nároku Tibetu na nezávislost bude také nutné prozkoumat historické události, které daly vzniknout současné geopolitické situaci.

Historie Tibetu je nadmíru bohatá a první kontakty s Čínou se datují již do samotných počátků jeho existence. Povaha vztahů Tibetu a Číny se v průběhu času několikrát změnila a některé události, které na následujících stranách rozebereme, slouží dokonce i dnes ČLR (Čínské lidové republice) jako argumenty ospravedlňující její násilný vpád v roce 1950.

3.1 Fyzickogeografická charakteristika Tibetu

Pod názvem Tibet se skrývá území, které se nachází v jihozápadní části ČLR. Převážná většina území Tibetu se nachází na geomorfologickém celku zvaném Tibetská náhorní plošina (nebo též Čchingchajsko-tibetská plošina). S rozlohou větší než 2,5 milionů km² se jedná o největší geomorfologický celek světa (Horálek 2013 s. 23). Průměrná nadmořská výška oblasti dosahuje více než 4 000 m n. m., což je také hlavní důvod, proč je často označována jako „střecha světa“.

Plošina je ze všech stran obklopena velehorami, které byly vyvrásněny v období třetihor tzv. alpínsko-himalájským vrásněním (Horálek 2013, s. 23). Přihlédneme-li

Obrázek 1: Poloha Tibetu v kontextu výšky reliéfu (zdroj: vlastní zpracování)

k tomu, že se jedná o jedno z nejvýše položených území na planetě, není úplným překvapením, že právě v Tibetu nalezneme jedny z nejvyšších hor vůbec, a to včetně té úplně nejvyšší, kterou je Mount Everest (8 848 m n. m.).

Na území Tibetu pramení hned několik významných řek. První z nich je Sengge-khabab, kterou známe spíše pod jménem Indus, poté také Mača-khabab, což je tibetské označení pro jinou slavnou indickou řeku, posvátnou Gangu⁸. Dále zde pramení další důležité řeky jako například Langčhen-khabab (indický Satladžem), Tačhog-khabab (která se po soutoku s řekou Kjičhu stává jednou z největších asijských řek, Brahmaputrou) a mnohé další. Největšími jezery Tibetu jsou Ma-phamccho (známější pod obecným názvem Mánasaróvar) nacházející se na západě,

⁸Pravověrní hinduisté však považují za pramen Gangy indickou řeku Gangótri (Žagabpa 2000, s. 13).

které je posvátným jezerem jak pro buddhisty, tak pro hinduisty (Žagabpa 2000, s. 13), dále poté Namchočhugmo (Tengirnúr) na severozápadě a další.

Podnebí je vzhledem k extrémní nadmořské výšce poměrně chladné s vysokými teplotními rozdíly mezi dnem a nocí. Podíváme-li se na Köppenovu klasifikaci podnebí, zjistíme, že oblast Tibetu spadá do oblastí vlhkého kontinentálního podnebí a subpolárního podnebí (Kottek, et al. 2006), a to na základě poměrně velkého výškového rozdílu mezi nejnižším a nejvyšším místem (i několik tisíc metrů). Charakteristické pro Tibet jsou nízké srážky⁹ (sněhové i dešťové), což je způsobeno tím, že se nachází ve srážkovém stínu Himalájí (Horálek 2013, s. 83).

3.2 Humánně geografická charakteristika Tibetu

Tibet, tibetsky Bojul nebo také Bodzong, je v od roku 1965 z geopolitického hlediska jednou z autonomních oblastí¹⁰ ČLR. V rámci ČLR sousedí na východě s provincií S'čchuan, na severovýchodě s provincií Čching-chaj a na severu s další z čínských autonomních oblastí známou jako Ujgurská či také Sin-ťiang. Vzhledem k tomu, že se jedná o okrajový region ČLR, sousedí Tibet také se čtyřmi státy. Nejdelsí hranici sdílí s Indií, dále je to na jihozápadě Nepál, na jihu Bhútán a na jihozápadě Barma (Maynmar).

Ačkoliv je Tibet druhým největším regionem v rámci Čínské lidové republiky, je zároveň také tím nejméně lidnatým. Ke konci roku 2015 zde podle Národního sta-

---

⁹Nachází se zde i tzv. vysokohorská poušť.

¹⁰Vzhledem ke své velikosti je administrativní členění ČLR děleno do více úrovní. Ta hlavní dělí jednotlivé administrativní jednotky do čtyř skupin: autonomní oblast (5), provincie (22), ústředně spravované město (4) a zvláštní správní oblast (2). Autonomní oblasti, kterou je v tomto systému také Tibet, mají nejvíce práv a bývají zřizovány v oblastech osídlených menšinovými národy. (Constitution of the People's Republic of China 1982)

Obrázek 2: Poloha Tibetu (zdroj: vlastní zpracování)

tistického úřadu Čínské lidové republiky žilo 3 240 000¹¹ obyvatel (National Bureau of Statistics of China 2015) a každým rokem se zvyšuje.

3.3 Stručná historie Tibetu do 20. století

Ke sjednocení jednotlivých kmenů vyskytujících se na Tibetské náhorní plošině došlo až v 7. století našeho letopočtu. Postaral se o něj král Songcängampo ¹² (605–649), jemuž Tibet vděčí za mnohé. Pod jeho vedením vznikl „*raný feudální stát s většinou*

¹¹Skutečné množství obyvatel hlásících se k tibetské národnosti je však z důvodu emigrace a administrativního rozdělení území Tibetu čínskou vládou do více provincií mnohem více. Tibetská exilová vláda na svých webových stránkách udává číslo přesahující 6 000 000 obyvatel (Tibet Data 2015)

¹²V literatuře též k nalezení jako Songcän Gampo, Songtsän Gampo či Son-Tsan Gam-Po.

atributů, které se státu přisuzují, jako jsou ústřední vláda, vlastní zákonodárství, vojsko a styky s ostatními zeměmi“ (Kolmaš 2011, s. 23). Songcängampo se však do tibetských dějin nezapsal pouze v oblasti politiky, ale sehrál významnou úlohu také v oblasti kultury či vzdělání, kde například inicioval vznik prvního tibetského písma (Tulku 2006, s. 187).

Songcängampo se také oženil, mimo jiné, s nepálskou princeznou Bhrkutí a po průtazích také s čínskou princeznou Wen-čcheng¹³. Obě princezny si s sebou přinesly vlastní kulturu a jedním z jejich přání bylo „*postavit chrámy k uložení Budhových soch, které přinesly do Tibetu*“ (Žagabpa 2000, s. 37). Právě tento krok bývá často označován jako počátek rozvoje buddhismu v Tibetu, ačkoliv jako oficiální náboženství byl uznán až o více jak 100 let později.

Postava Songcängampa je pro Tibeťany historicky velmi důležitá a dodnes je jimi označován jako „*velký císař, který sjednotil a stvořil Tibet*“ (Laird 2009, s. 41). Po jeho smrti význam a síla Tibetské říše nadále stoupala pod vládou jeho rodové linie a z Tibetu se stal poměrně mocný, samostatný stát s vysokým vojenským potenciálem. Důkazem může být například rok 763, kdy tibetská vojska obsadila na nějaký čas čínské hlavní město (Kolmaš 2011, s. 24).

V období především 8. a 9. století byl vztah Číny a Tibetu převážně vztahem dvou samostatných a suverénních států, které spolu svedly nemalé množství bitev o strategicky významná území. V průběhu tohoto období také mezi Tibetem a Čínou došlo k prvním pokusům o uzavření mírové dohody, zatím však neúspěšným.

Situace se změnila v letech 821–822, kdy byla uzavřena čínsko-tibetská mírová smlouva (Kolmaš 2011, s. 23). Text této smlouvy byl vytesán do tří kamenných stél¹⁴ a najdeme v ní mimo jiné následující odstavec:

---

¹³Některé zdroje uvádí, že právě z tohoto sňatku pochází první tvrzení o tom, že Tibet je součástí Číny.

¹⁴Stéla je kamenný nebo dřevěný památník postavený na obětišti či náhrobku

„Žádný prach ani kouř už nebude spatřen mezi jejich dvěma zeměmi. Nebude náhlých přepadení a samo slovo nepřítel už nikdy nikdo nevysloví. Ani strážce na hranicích už nepocítí strach ani úzkost a budou se v klidu těšit ze své půdy a ze svých domovů. Věhlas této dohody dosáhne všech míst, na která svítí slunce a měsíc.“ (Tibetská exilová vláda 2000a)

V roce 836 usedl na tibetský trůn Darma (dnes všeobecně známý spíše pod jménem Langdarma), jenž byl na rozdíl od svých předchůdců velmi nepřátelský k buddhismu, který se mu povedlo v centrálním Tibetu dokonce vymýtit (Žagabpa 2000, s. 56). Toto tažení proti buddhismu se mu nakonec stalo osudným, když byl v roce 1942 zabit buddhistickým mnichem.

Jeho smrtí začalo v Tibetu dlouhé období bezvládní. Z důvodu absence jakéhokoliv řídicího orgánu došlo k velkému oslabení kdysi silné říše a opětovnému vzniku klanového uspořádání moci, ve kterém spolu jednotlivé klany dle situace buď bojovaly, nebo vytvářely spojení. V návaznosti na vládu Darmy došlo také k úpadku buddhismu, ačkoliv v západním Tibetu se, především díky pokračujícím stykům s Indií, podařilo udržet relativní stabilitu (Kolmaš 2011, s. 24).

Buddhismus v zemi opětovně posílil v 11. století, kdy se začal opět šířit a to jak ze západu, tak také z východu „*v rámci - jak to nazývají Tibeťané - druhého šíření dharmy*“ (Laird 2009, s. 76).

3.3.1 Tibet pod nadvládou Mongolů

Ve 13. století došlo ke sjednocení jednotlivých mongolských kmenů Temüďžinem (1162–1227), lépe známým jako Čingischán, a následně také k postupnému ovládnutí jednotlivých zemí Asie. Toto tažení nešlo pozornosti Tibeťanů, kteří po poradě, která se sešla v centrálním Tibetu, vyslali k Temüďžinovi delegace s cílem navázat přátelské vztahy a dojednat podmínky, za jakých se jeho tažení Tibetu vyhne (Žagabpa 2000, s. 65).

Když Temüdzin zemřel a Tibeťané přestali dohodnuté podmínky plnit, byl to pro jeho vnuka, chána Godana (1206–1251), dostatečný důvod k útoku. Mongolská armáda při svém tažení došla až do oblasti zvané Phänpo, která se nachází nedaleko hlavního města Lhasy (Žagabpa 2000, s. 65). Toto tažení vyústilo v nezanedbatelné ztráty na straně Tibetu, nicméně zároveň zásadně změnilo budoucí postoj Mongolů k Tibetu, neboť jak podotýká Josef Kolmaš, tak „*Mongolům neuniklo, že v Tibetu není jednotná světská vláda, že země je už několik století rozdělena a všechna politická moc, hospodářská síla a kulturní vliv se soustřeďuje při kláštorech v rukou jednotlivých náboženských škol*“ (Kolmaš 2011, s. 25).

Nejmocnější školou té doby byla Sakja, v jejímž čele stál učenec a spisovatel Küngagjalchän, zvaný též Sakja-pandita (1181–1251). Právě jemu byl v roce 1245 doručen dopis s pozváním k návštěvě Mongolska (Žagabpa 2000, s. 65), které přijal. Během této návštěvy zasvětil chána Godana do Budhova učení a na oplátku byla Sakja-panditovi „*svěřena světská moc nad třinácti myriarchiemi centrálního Tibetu*“ (Žagabpa 2000, s. 68).

Po smrti chána Godana pokračoval ve vzájemném sblížení s Tibetem také v roce 1259 k moci nastupivší chán Kublaj (1215–1294). Již před svým nástupem na mongolský trůn navázal přátelství se synovcem Sakja-panditovým synovcem Phagpou (1235–1280), kterého později jmenoval představitelem nejvyšší duchovní moci, s tím, že samotná správa Tibetu připadla úředníkovi jmenovaném mongolskou říší (Kolmaš 2011, s. 26).

V roce 1280 se chánovi Chubilajovi podařilo definitivně ovládnout celou Čínu a posléze usedl v Pekingu jako čínský císař nově založené dynastie Jüan (Kolmaš 2011, s. 26). Vzhledem ke vztahu, který v té době mezi Mongolskem a Tibetem panoval, došlo k automatickému začlenění Tibetu do nově vzniklé říše (Kolmaš 2011, s. 26).

Vláda dynastie Jüan však neměla dlouhého trvání. Čína se z jejího vlivu vymanila v roce 1368, kdy se po převratu chopila vlády nová (původem čínská) dynastie Ming. Nutno ovšem podotknout, že samotný Tibet se z područí Mon-

golů vymanil ještě o něco dříve. Zasloužil se o to mocný tibetský regionální vůdce Sönam Gjalchän (1302–1364), který se Mongolům nejprve představil jako nový představitel duchovní moci a poté po 6 let trvající válce porazil do té doby vládnoucí Sakju (Laird 2009, s. 122). To byl začátek samostatnosti Tibetu, protože lamové udržující kontakt s mingskou dynastií již neměli v zemi žádný vliv. Dynastie Ming tak již „*nedokázala nikdy někdejší vazalský poměr Tibetu ke své říši obnovit*“ (Kolmaš 2011, s. 27).

3.3.2 Vláda světských dynastií a vznik titulu dalajlama

Nástupem Sönam Gjalchäna do čela Tibetu začala vláda tibetské dynastie Phagmodu, pojmenované podle rodiny, ze které pocházel. Bylo to po mnoha staletích poprvé, kdy se „*alespoň střední část země opět sjednotila pod pevnou vládou světských panovníků*“ (Kolmaš 2011, s. 27). Vláda dynastie Phagmodu trvala přibližně 86 let, do doby než se k vládě v roce 1436 dostala dynastie Rinpung, jež byla dále v roce 1565 po vzpouře jednoho ze svých ministrů nahrazena jím založenou dynastií Cangupa (Kolmaš 2011, s. 27).

Velkým problémem Tibetu v letech po osamostatnění byly boje mezi jednotlivými buddhistickými školami, ale také ztráta morálních hodnot. Na pozadí těchto problémů se v roce 1357 narodil budoucí zakladatel nejvýznamnější buddhistické školy Gelugpa, Congkhapa (1357–1419).

Založení této školy někteří autoři označují jako nejvýznamnější událost, která se v Tibetu v 15. století stala. Congkhapa však původně neměl v úmyslu založit novou buddhistickou školu a sám se chápal spíše jako „*strážce a usměrňovač přijatého učení*“ (Kapstein 2011, s. 132). Pravděpodobně zmiňovaný problém se ztrátou morálních hodnot ho vedl k tomu, že vytvořil „*neotřelou syntézu indického buddhistického odkazu, silně zdůrazňující pečlivé studium textů a uplatnění logiky a také přísné zachovávání etických pouček řídících život buddhistického mnicha*“ (Kapstein 2011, s. 132).

Právě Congkhapa je silně spojen s počátkem, pro nás pravděpodobně nejznámějšího rysu Tibetu, dalajlamů¹⁵. Byl to totiž jeho nejpřednější žák, Gendündub¹⁶ (1391–1474), který jako první obdržel titul dalajlama, nutno ovšem poznamenat, že až po své smrti (Žagabpa 2000, s. 91). Rok po jeho smrti se narodil Gendün Gjamccho (1475–1542), který byl později uznán za převtělence Gendünduba a posmrtně prohlášen za druhého dalajlamu (Žagabpa 2000, s. 91).

Prvním, kdo titul dalajlama používal již za svého života se stal Sönam Gjamccho (1543–1588). Byl velmi nadaný a ve velmi mladém věku se stal „*jedním z největších učitelů své doby*“ (Kapstein 2011, s. 143). Jeho věhlas se donesl až do Mongolska, ve kterém v té době vládl Altan-chán (1507–1582), kde zrovna nedávno přijal buddhismus, a proto v roce 1577 pozval Sönam Gjamccha do Mongolska, aby zde vyučoval buddhismus (Kapstein 2011, s. 143). Ten pozvání přijal a Altan-chán prohlásil učení sekty Gelubpa za oficiální náboženství, nádavkem k tomu také poprvé v historii udělil Sönam Gjamcchovi titul dalajlama (Kolmaš 2011, s. 28).

Mezi Mongolskem a Tibetem bylo také obnoveno duchovní spojení, které mezi nimi existovalo již ve 13. století. Výsledkem toho bylo mimo jiné také to, že čtvrtým dalajlamou se stal Jöntän Gjamccho (1589–1616), který nebyl tibetského, ale mongolského původu¹⁷ a zároveň byl také vnuk Altan-chána (Kolmaš 2011, s. 28), zemřel však velmi mladý.

Jeho nástupcem byl Ngawang Lozang Gjamccho (1617–1682), často také nazývaný Velký pátý, pod jehož vedením Gelubpa s podporou

---

¹⁵Na tomto místě by bylo dobré upozornit, že dalajlama je titul označující hlavního světského představitele zmiňované školy Gelubpa. Vzhledem k tomu, že se v současnosti jedná o největší buddhistickou školu, tak je považován také za duchovního vůdce Tibetu. Donedávna se též jednalo o hlavního politického vůdce, nicméně tohoto titulu se současný dalajlama Tändzin Gjamccho v roce 2011 vzdal (viz např. Singh 2011).

¹⁶K nalezení často také jako Gendün Dubpa

¹⁷Ačkoliv mnozí historikové tvrdí, že za jeho zvolením stála politická motivace, která Tibetu získala silného spojence, současný čtrnáctý dalajlama toto však odmítá s tím, že prošel stejným procesem výběru jako on sám (Laird 2009, s. 131).

západomongolského kmene Chošúdu sjednotila v té době duchovně znesvářený Tibet (Kolmaš 2011, s. 28). Po tomto násilném sjednocení se dalajlama stal duchovní i světskou hlavou celého Tibetu. Odměnou za pomoc bylo, že se mongolský chán stal také „tibetským králem“. Tibet se na dalších 75 let stal jednotným a nezávislým státem.

3.3.3 První kontakty s dynastií Čching

Pro další vývoj událostí je nutné věnovat několik slov také situaci u tibetského souseda, tedy u Číny. Dynastie Ming, která Číně vládla již téměř po tři staletí a po dobu své vlády se o Tibet nijak zásadně nezajímala, se na začátku 17. století začala pomalu rozpadat. Toho obratně využili Mandžuoové, jejichž domovem je území severovýchodně od tehdejší Číny. Již v roce 1636 založili novou vládnoucí dynastii, jež dostala název Čching (Kapstein 2011, s. 151). Dalších 8 let poté trvalo, než definitivně převzali moc nad Čínou a usadili se v Pekingu.

První kontakty Tibeťanů s Mandžuy lze však doložit ještě před jejich ovládnutím Číny (Kapstein 2011, s. 151). V roce 1652 poté došlo k dalajlamově návštěvě Číny, které však zatím do politicko-právních vztahů mezi zeměmi nevnesla nic nového (Kolmaš 2011, s. 31) a hlavou Tibetu tak zůstával dalajlama.

V roce 1678 jmenoval dalajlama do úřadu tzv. desiho, což byl titul politického správce Tibetu, mladého Sanggjä Gjamcchu (1653–1705). Ten se „ukázal být jedním z nejnadanějších tibetských vůdců“ (Kapstein 2011, s. 152). Zemi vládl hlavně po smrti pátého dalajlamy, kterou, kvůli obavám o stabilitu své pozice, před okolním světem tajil téměř 15 let. Během této doby se mu povedlo najít dalšího dalajlamu, kterého představil až v jeho 13 letech (běžně bývá dalajlama představen zhruba ve 2 letech).

Šestý dalajlama se jmenoval Cchangjang Gjamccho (1683–1706) a proslavil se hlavně tím, že nebral vážnost svého úřadu nijak vážně. Zajímaly ho hlavně ženy a alkohol, na což lidé nahlíželi nelibě. To, a také podezření z podpory Džúngárského

státu, který se pokusil ovládnout střední Asii, vedlo k tomu, že ztratil veškerou důvěru tehdejšího mandžuského císaře Kchang-siho (Kapstein 2011, s. 155).

Kchang-simu v boji proti Sanggjä Gjamchovi nejvíce pomohl nový mongolský chán, a tudíž také „tibetský král“, Lhabzang (Kolmaš 2011, s. 31). Jeho aktivity skončily tím, že byl Sanggjä Gjamcha v roce 1705 zavražděn a šestý dalajlama byl zajat a pár měsíců na to v zajetí zemřel (Kapstein 2011, s. 157). Lhabzang-čan, nyní už politický vládce Tibetu, poté prohlásil šestého dalajlamu za neplatného převtělence a dosadil na jeho místo vlastního kandidáta Ngawang Ješe Gjamcha (Žagabpa 2000, s. 127). Mezitím se narodil skutečný sedmý dalajlama Kolzang Gjamcho (1708–1757), který se však vzhledem k okolnostem musel skrývat.

V roce 1717 proběhla invaze Džúngarů do Tibetu. Po několika dnech se jim povedlo dobýt Lhasu a zabít Lhabzang-chana, čímž definitivně skončila etapa mongolských „tibetských králů“ (Kolmaš 2011, s. 32) a Džúngaři poté na krátký čas vládli Tibetu.

3.3.4 Dynastie Čching přebírá moc nad Tibetem

Sedmý dalajlama se v roce 1718 nacházel pod ochranou Mandžůů a nastal čas na jeho dosazení na trůn. Mandžuoové proto postupně vyslali dvě výpravy, z nichž cílem převážně té druhé bylo vyhnat Džúngary z Tibetu a doprovodit nového dalajlamu do Lhasy. Zásluhy o vyhnání Džúngarů z Tibetu jsou na základě toho připisovány právě mandžuské armádě, nicméně ve skutečnosti vyhnala Džúngary z Lhasy tibetská vojska, a to ještě dříve než mandžuská armáda k městu vůbec dorazila (Žagabpa 2000, s. 129).

Výsledkem těchto výprav bylo však v každém případě hlavně posílení vlivu Mandžůů v Tibetu. Byla zde provedena řada reforem a především změněna forma vlády (Tibetu již nevládl desi, ale rada ministrů). Další, ještě větší změny poté nastaly pod dalším vládcem dynastie Čching, Jung-čengem (1678–1735), který z

finančních důvodů změnil formu vlády nad Tibetem na něco, co Josef Kolmaš (2011, s. 33) přirovnává k „protektorátu“.

V roce 1727 eskalovaly napjaté vztahy mezi vysoce postavenými tibetskými šlechtici a země upadla do občanské války. Na to zareagoval Jung-čeng tím, že vyslal do Tibetu další skupinu vojáků a opět si tak upevnil svou moc nad Tibetem. Vznikl také úřad tzv. ambanů, kteří v Tibetu zastupovali zájmy čchingské dynastie (Kolmaš 2011, s. 33).

Další vnitřní konflikt nastal v Tibetu v roce 1750. Vyplýval z napjatých vztahů mezi nejvyššími představiteli Tibetu a vyústil v cílené vyvražďování čínských obyvatel Lhasy (Kapstein 2011, s. 163). Výsledkem byla další čchingská vojenská výprava do Tibetu. Tehdejší císař, Čchien-lung (1711–1799), usoudil, že Tibetánům nelze důvěřovat a Tibet, který byl do té doby relativně svobodný, přeměnil z protektorátu na kolonii (Kapstein 2011, s. 163). Nejdůležitější změny, které v tibetském systému vlády nastaly, shrnuje Josef Kolmaš (2011, s. 34) v několika bodech:

1. zrušený systém „dědičných králů“ Tibetu
2. obnovený systém čtyřčlenné ministerské rady
3. dalajlama prohlášen za duchovní i světskou hlavu Tibetu
4. rozšíření pravomoci ambanů

Vláda sedmého dalajlamy, Kolzang Gjamccha, trvala pouze necelých sedm let a když v roce 1857 zemřel, ujal se vlády, jako obvykle, regent. Osmý dalajlama se narodil rok poté, v roce 1758, a byl pojmenován Džampal Gjamccho (1758–1804). Když regent v roce 1777 zemřel a nový dalajlama byl požádán o to, aby se ujal vlády, odmítl a do čela Tibetu byl tak jmenován další regent (Žagabpa 2000, s. 141). Toto víceméně vystihuje jeho přístup k vládě. Přesto, že se vlády ujal, byl to spíše regent, který zemi i nadále řídil a dalajlama se věnoval spíše meditaci.

V roce 1786 byl regent pozván do Číny a krátce po jeho odjezdu kulminovaly problémy s nepálskými Gurkhy, se kterými se již delší čas vlekly různé spory týkající

se obchodu. S pomocí čínské armády došlo v roce 1792 k porážce Ghurků a následné napadení Nepálu, které skončilo vyjednáváním ze strany Ghurků a konflikt tak byl u konce (Kapstein 2011, s. 168).

Konflikt s Ghurky vyústil v další kolo reforem Tibetu s cílem prohloubit čínskou nadvládu. Jeden z více než dvaceti dekretů například stanovoval, že „*ambanové, dalajlamové a pančechlamové budou bráni jako rovnocenní*“ (Kapstein 2011, s. 169). To znamenalo, že veškerá kontrola nad Tibetem bude skrze ambany převedena do rukou čínské vlády. Tato situace se poté až do pádu mandžuské dynastie v roce 1912 prakticky nezměnila.

3.4 Tibet ve 20. století

Přelom 19. a 20. století se nesl především v duchu velkého zájmu Velké Británie (resp. Britské Indie) o Tibet, který se pokoušel 13. dalajlama, Thubtän Gjamcho (1876–1933), vést k nezávislosti. Čínská vláda se o Tibet téměř nezajímala a Britové, pro které se z mnoha důvodů jednalo o důležité území, nebyli spokojeni s vyjednáváním¹⁸. Když se k tomu později přidaly zprávy o zapojení carského Ruska, Britové již na nic nečekali a v roce 1903 provedli do Tibetu invazi (Ryntová 1999, s. 27).

Tato invaze, která se obešla bez jakékoliv reakce ze strany Číny, skončila o rok později, v roce 1904, ustanovením tzv. Lhaské dohody¹⁹, která přinesla Británii mnohé výhody na poli politickém i hospodářském (Kolmaš 2011, s. 36). Podepsání

---

¹⁸Velká Británie se nejprve pokoušela jednat s Tibetem prostřednictvím mandžuského dvora, se kterým také uzavřela smlouvy týkající se tohoto území. Tyto smlouvy však byly přijaty bez účasti a vědomí Tibetu, který je později odmítl jako „zhoubné“ (Ryntová 1999, 26–27).

¹⁹Jak upozorňuje Lucie Ryntová, tato dohoda nezbytně předpokládala samostatnost Tibetu v otázkách vnitřních i vnějších záležitostí a podepsání této dohody dalo „*právní formu implicitnímu uznání Tibetu Velkou Británií jako státu kompetentního uzavírat smlouvy ve svém vlastním zájmu, aniž by se musel radit s jakoukoliv vnější mocí*“ (Ryntová 1999, s. 27), což z pohledu mezinárodního práva znamená, že v té době byl Tibet nezávislou zemí.

této smlouvy opět zvýšilo zájem čínské centrální vlády o Tibet, a proto byl v roce 1908 dalajlama (ukrývající se do té doby v Mongolsku) pozván na návštěvu do Pekingu (Žagabpa 2000, s. 192). Tato návštěva nedopadla pro Tibet nijak úspěšně. Přestože došlo ze strany Číny k příslibu podpory modernizace Tibetu, zároveň také došlo ke stažení uznání dalajlamy a přesunu všech pravomocí na ambana (Kaps-tein 2011, s. 179).

Vztahy mezi ambanem a dalajlamou se postupně zhoršovaly, což nakonec vyústilo až ke vstupu čínské armády (která se od roku 1909 nacházela na tibetském území) do hlavního města Lhasy a k zavedení přímé vojenské kontroly nad Tibetem (Kolmaš 2011, s. 36–37). Dalajlama uprchl do Britské Indie, kde mu byl udělen politický azyl, čehož čínská vláda využila k jeho sesazení a Tibetu tak na krátký čas vládl amban.

V roce 1911 došlo v Číně k politickému převratu, známému také jako Sinchajská revoluce, či První čínská revoluce. Došlo ke svržení dynastie Čching a z Číny se v roce 1912 stala republika. Ta se dotkla také Tibetu, kde došlo k povstání a vyhnání ambana ze země (Žagabpa 2000, s. 205) a posléze také k odchodu čínské armády. Dalajlama se na žádost vlastního lidu vrátil do Tibetu a začal usilovat o jeho nezávislost.

3.4.1 Období de facto nezávislosti Tibetu (1912 - 1949)

Nový režim, který převzal vládu nad Čínou, dělal vše pro to, aby nepřišel o žádnou část svého území. Součástí těchto snah byla i řada vydaných prohlášení o sounáležitosti těchto zemí s Čínskou republikou. Například vůdce Sinchajské revoluce, Sunjatsen (1866–1925), ihned po svém ustanovení prezidentem prohlásil:

„Základ této země spočívá v lidech a sjednocení území obývaného národy Hanů, Mandžů, Mongolů, Huiů a Tibeťanů v jednu zemi znamená sjednocení ras Hanů, Mandžů, Mongolů, Huiů a Tibeťanů. Toto se nazývá národní sjednocení.“ (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992)

Snaha Čínské republiky však narazila především u Tibetánů a Mongolů. Ti spolu v roce 1913 podepsali tibetsko-mongolskou dohodu, v níž stálo, že se obě strany „vymanily z područí mandžuské dynastie, oddělily od Číny a staly nezávislými státy.“ (Kolmaš 2011, s. 40). O pár týdnů později snahy Tibetu o nezávislost vyvrcholily dalajlámovou Deklarací nezávislosti, čímž se Tibet stal de facto nezávislým.

V roce 1913 Velká Británie uspořádala v Indii tzv. Simelskou konferenci, na které se sešli zástupci Číny, Tibetu a právě Velké Británie, které se toto téma týkalo vzhledem ke společné hranici Tibetu a Britské Indie. Cílem bylo jednat o situaci v Tibetu a jeho pohraničí a také vyřešit dvě základní otázky: „1) jaký bude politicko-právní status Tibetu a 2) jak bude vyřešena otázka územně administrativního vymezení území Tibetu v podmínkách nově vytvořené Čínské republiky“ (Kolmaš 2011, s. 41).

Čína, která se ke konferenci od začátku stavěla spíše odmítavě, odmítala ustoupit od svého stanoviska, že Tibet je nedílnou součástí jejího území. Tibetáné si naopak přáli vyhlášení nezávislého Tibetu na jeho původním území ze 17. století (Kaps-tein 2011, s. 180). V roce 1914 byla dojednaná konečná smlouva, která v článku 2 obsahovala následující formulaci:

„Vláda Velké Británie a vláda čínská, uznávající že Tibet je pod čínským vlivem a uznávající také autonomii Vnějšího Tibetu, se zavazují, že budou respektovat územní nedotknutelnost země a zřeknou se vměšování do správy věcí Vnějšího Tibetu (včetně volby a ustanovení dalajlamy); tato správa napříště zůstane v rukou tibetské vlády ve Lhase.

Čínská vláda se zavazuje, že nepřemění Tibet v čínskou provincii. Vláda Velké Británie se zavazuje, že nebude anektovat Tibet nebo některou jeho část.“ (Tibetan Centre for Human Rights and Democracy 2004)

Vzhledem k tomu, že tento článek obsahoval hned několik sporných bodů (suzerenita²⁰, dělení na Vnitřní a Vnější Tibet) tak smlouvu podepsala pouze Velká

---

²⁰Suzerenita je termín, který se v souvislosti s Tibetem a Čínou velmi často používá. A znamená omezenou verzi suverenity. Karel Žaloudek ho ve své knize Encyklopedie politiky charakterizuje

Británie a Tibet, Čína tak učinit odmítla (Kolmaš 2011, s. 41–42) a Tibet tak začal fungovat jako fakticky nezávislý stát. To bylo nicméně způsobeno také tím, že Čína, v té době stále oslabená vnitřními boji, nebyla schopna zde jakkoliv zasáhnout.

V roce 1927 se do čela vládnoucí strany Čínské republiky, Kuomintangu, dostal Čankajšek (1887–1975) a s jeho příchodem došlo k opětovnému obnovení zájmu o Tibet a ustanovení Komise pro mongolské a tibetské záležitosti, která v roce 1930 deklarativně vyhlásila Tibet jako součást Čínské republiky (Kolmaš 2011, s. 42). Když poté v roce 1933 zemřel dalajlama, zneužila toho Čínská republika k vyslání oficiální mise k vyjádření soustrasti nad jeho smrtí. Ve skutečnosti však byly při této návštěvě předloženy tři návrhy, jak vyřešit situaci mezi Tibetem a Čínou: „(1) *Tibet měl souhlasit s tím, že se stane součástí Číny; (2) národní obranu Tibetu měla převzít vojska ústřední vlády Číny; (3) ve Lhase měl být zřízen úřad čínského pověřence*“ (Žagabpa 2000, s. 235). Tibet se však opět odvolával na Simelskou dohodu s tím, že přijme čínskou suzerenitu pokud dojde k podepsání dohody ze strany Čínské republiky, k čemuž ale nedošlo.

Přesto však došlo ke zřízení čínské agentury, která měla hlídat dodržování míru v čínsko-tibetském pohraničí, což Tibet chápal pouze jako obyčejný prostředek diplomatických styků, nikoliv jako uznání suverenity Čínské republiky nad Tibetem, ostatně stejný úřad si zde v roce 1936 zřídila také velká Británie (Kolmaš 2011, s. 43).

Tibet mezi lety 1912 a 1949 představoval nezávislý stát s vlastní vládou, armádou, měnou a dalšími souvisejícími rysy. Nedošlo však k jeho mezinárodnímu uznání, proto ho můžeme z pohledu mezinárodního práva označit pouze jako de facto stát.

---

jako „*druh závislosti státu na státu jiném*“, přičemž „*[p]rávním základem suzerenity je lenní vztah mezi vladařem státu závislého a suzerénem státu ovládajícího*“ (Žaloudek 1996, s. 417).

3.4.2 Tibet pod nadvládou Čínské lidové republiky

První polovina 20. století se v Číně nesla v duchu občanské války, jejímiž hlavními aktéry byla na jedné straně KSČ (Komunistická strana Číny) a na straně druhé nacionalistická strana Kuomintang. K závěrečnému střetu poté došlo v roce 1949, kdy se celá pevninská Čína ocitla pod vládou KSČ a nacionalisté byli donuceni stáhnout se na ostrov Formosa, známý také jako Tchaj-wan²¹.

Výsledek této občanské války představoval pro Tibet, který v tomto období fungoval jako zcela nezávislý stát, velké ohrožení z hlediska jeho další existence. Ještě před koncem občanské války v Číně se proto tibetská vláda pokusila s Čínou úplně přerušit veškeré styky a také vypovědět existenci čínské agentury zřízené při Čankajškově misi (Kolmaš 2011, s. 45).

V říjnu roku 1949 vyhlásil Mao-Ce-tung, tehdejší předseda ústředního výboru KSČ, oficiální založení ČLR. Několik dní poté vyslala Čína rozhlasovou zprávu, ve které prohlásila Tibet za svou nedílnou součást a zároveň slíbila, že ČLOA (Čínská lidově osvobozenecá armáda) v brzké době osvobodí Tibet od imperia- listické nadvlády (Žagagbpa 2000, s. 256).

Tibetská vláda na tuto zprávu reagovala ostrým prohlášením, ve kterém zdůrazňovala, že Tibet nikdy součástí Číny nebyl a že žádný zásah ČLOA není zapotřebí, jelikož Tibet je nezávislým státem a žádná cizí mocnost mu nevládne (Žagagbpa 2000, s. 256). Další reakcí poté bylo vlastní formální vyhlášení nezávislosti a vyslání mírových misí do Spojených států, Velké Británie, Indie a Nepálu s cílem přesvědčit tyto státy, aby nezávislost Tibetu uznaly. Od všech se však Tibet dočkal pouze zamítavých odpovědí a doporučení, aby Číně nekladl odpor (Craigová 1999, s. 39).

---

²¹Od této doby v podstatě existují dva státní útvary, které se označují jako jediný legitimní vládce Číny. Jedním z nich je komunistická ČLR pod vládou KSČ a tím druhým je demokratická Čínská republika, která však existuje pouze de facto, protože se jí stále nepodařilo dosáhnout mezinárodního uznání.

Světové mocnosti ČLR uznaly téměř okamžitě a přestože se například Velká Británie, či Indie pokoušely upozornit na tibetskou autonomii, Čína tyto hlasy ignorovala a v říjnu roku 1950 přešla její vojska do útoku, kterému osamocený Tibet nemohl čelit (Craigová 1999, s. 41).

V listopadu téhož roku se tibetská strana neúspěšně pokusila zvrátit události hned několika kroky:

- (a) Do úřadu předčasně uvedla 14. dalajlamu Tändzin Gjamccha, jehož vliv měl sjednotit Tibeťany v těchto těžkých časech (Craigová 1999, s. 44).
- (b) Oficiálně také požádala o pomoc Indii, která proti politice ČLR aktivně protestovala. Výsledkem však byl pouze formální protest proti postupům ČLR, ke kterému se přiklonila také Velká Británie a Spojené státy (Kolmaš 2011, s. 46).
- (c) Poslala do sídla OSN telegram, ve kterém protestovala proti čínské invazi. Tibet však nebyl členem této organizace a jediný kdo podpořil snahu odsoudit čínskou agresi byl pouze zástupce El Salvadoru. Jednání o tibetské otázce bylo nakonec na doporučení Indie, která se obávala o mír v Asii, a Velké Británie, která nechtěla popudit Čínu, odložena (Craigová 1999, s. 46).

Když ani jeden z těchto kroků nevyšel, byl Tibet donucen uchýlit se k poslední možnosti, a to vyslat do Pekingu svou delegaci a pokusit se o dialog s ČLR, která hrozila pokračovat ve svém vojenském snažení. Výsledkem jednání bylo, že byli tibetští zástupci donuceni podepsat tzv. Sedmnáctibodovou dohodu, ve které se fakticky vzdávají své nezávislosti a byla jim přisouzena pouze autonomie v rámci ČLR.

Náledující roky byly ve znamení zvyšujícího se vzdoru Tibeťanů proti ČLR. Výsledkem toho bylo protičínské povstání, které proběhlo v roce 1959 ve Lhase a které vyústilo v krvavý zásah ze strany ČLR. Tím se daly do pohybu mnohé reformy a došlo k dalšímu zintenzivnění čínského dohledu nad Tibetem. Dalajlama byl také prohlášen za zrádce a byl zbaven veškerých zbývajících pravomocí, které v TAO (Tibetské autonomní oblasti) měl (Kolmaš 2011, s. 50–51).

Pod vládou Mao Ce-tunga docházelo poté v rámci tzv. „kulturní revoluce“ k destrukci tibetského kulturního majetku zfanatizovanou čínskou mládeží (Kolmaš 2011, s. 51). Situace se ve všech ohledech uvolnila po smrti Mao Ce-tunga v roce 1976, kdy došlo k částečné změně přístupu a vláda ČLR začala k Tibetu přistupovat přeci jen o něco liberálněji.

Od roku 1980 poté došlo k další změně, kdy byla zahájena péče o kulturní a hospodářský rozvoj TAO ze strany čínské vlády. Došlo také k mírnému uvolnění pohybu obyvatelstva a k zahájení dialogu s tibetskou exilovou vládou, které bez jakéhokoliv zásadnějšího výsledku probíhají dodnes.

4 Aplikace práva na sebeurčení na situaci v Tibetu

V této závěrečné kapitole bude tématem právo Tibetu na sebeurčení. S využitím teoretických poznatků práva na sebeurčení a poznatků o Tibetu je nutné nejprve prokázat, zda mají Tibeťané na sebeurčení opravdu nárok, tedy zda je lze opravdu považovat za národ. Dále je nutné zjistit, zda je jim toto právo ze strany ČLR skutečně odpíráno a zmapovat pokusy mezinárodního společenství o vyřešení situace, právě s využitím tohoto konceptu.

4.1 Tibeťané jako konstituovaný národ

V souvislosti s využitím konceptu práva na sebeurčení na situaci v Tibetu je nejprve nutné odpovědět na otázku, zda jsou Tibeťané skutečně zřetelně konstituovaným národem a mají tudíž na toto právo skutečně nárok. Přetrvávající nejasnosti ohledně závazné definice národa na jednu stranu plně neumožňují zasadit odpověď na tuto otázku do mezinárodního práva, nicméně již zmiňovaná kritéria, které vydalo UNESCO jsou z hlediska své důležitosti více než dostatečným podkladem.

Prvním z těchto kritérií je společná historická tradice, o které se v případě Tibetu nedá pochybovat. K prvnímu sjednocení Tibeťanů došlo již v průběhu 7. století a od té doby (tedy více než 1 000 let) trvá jejich společná historie, během níž se v Tibetu vyvinul specifický způsob života a jedinečná kultura, čímž Tibet splňuje také další z kritérií, a to kulturní homogenitu. Tibetská kultura je ve velké míře formována

náboženstvím, konkrétně buddhismem, který dle některých odhadů vyznává až 99 % Tibeťanů (International Campaign for Tibet 2017). Oproti víceméně ateistickému čínskému režimu tak můžeme vidět další zásadní vymezení tibetského národa.

Fakt, že Tibeťané jsou samostatným etnikem, potvrzuje mimo jejich odlišného vzhledu také samotná ČLR, která sama sebe označuje za mnohoetnický stát a Tibeťany jasně odlišuje jako jedno z 56 etnik (Information Office of the State Council of the People's Republic of China 2009).

Dalším kritériem, které uvádí UNESCO, je lingvistická jednotu. Prakticky všichni Tibeťané hovoří tibetštinou, která nemá žádný příbuzenský vztah s jazyky Číny, či Indie. Tibetština se zapisuje tibetským písmem, které má původ v jednom z písem používaných na území Indie (Žagagbpa 2000, s. 24).

Jedna z dodatečných podmínek, kterou odborníci z UNESCO stanovili zní tak, že *„skupina musí disponovat institucemi nebo musí být jiným způsobem schopna vyjadřovat své charakteristiky a vůli po vlastní identitě“* (UNESCO 1989, s. 7–8). I tato podmínka je v případě Tibetu splněna, jelikož disponuje vlastní exilovou vládou, která od roku 1959 sídlí v indické Dharmsale a snaží se vyvíjet tlak, který má vést k vyřešení situace.

Z informací uvedených výše můžeme vidět, že Tibeťané splňují prakticky všechny podmínky pro to, aby bylo možné nazývat je samostatným národem, což lze také potvrdit rezolucemi, které OSN v souvislosti s Tibetem vydala a ve kterých Tibeťany za národ považuje. Status národa byl Tibeťanům přidělen také při zasedání Stálého tribunálu národů, které proběhlo v roce 1992 ve Štrasburku a ve kterém bylo rozhodnuto, že Tibeťané jsou národ, který má nárok na sebeurčení. Toto stanovisko bylo přijato taktéž na základě definice pocházející od UNESCO a ze zprávy vyplývá, že na zasedání byly diskutovány a nakonec uznány tyto konkrétní body: *„1. Shodná historie, jazyk, kultura, etnicita, atd.; 2. zapojeno velké množství obyvatel; 3. instituce schopné vyjadřovat a ovlivňovat obyvatele; a 4. vůle národa prosazovat své právo na sebeurčení“* (Kirby 1994, s. 8).

4.2 Okupace Tibetu armádou ČLR

Na celý spor, který se ohledně Tibetu vede, lze nahlížet dvěma pohledy. První je pohled ČLR a druhý pohled Tibetu, který sdílí také OSN. Výklad dějin se v jednotlivých případech diametrálně odlišuje, takže ačkoliv Čína nazývá vstup své armády do Tibetu v roce 1950 jako „mírové osvobození“, z druhé strany se ozývají hlasy označující jej jako okupaci a popisující jeho průběh jako genocidu (viz např. International Commission of Jurists 1960). Pro pochopení skutečné podstaty tohoto vpádu je nutné podívat se na základě čeho vlastně Čína vznáší své nároky na Tibet a zda je možné Tibet před rokem 1950 skutečně označit jako nezávislý stát.

4.2.1 Spor o území

Jedním ze základních argumentů souvisejících se situací v Tibetu je především otázka vlastnictví Tibetu, který si ČLR na základě historických souvislostí nárokuje. Již z kapitol věnujících se historii je možno zjistit, že historie těchto dvou zemí se v průběhu času skutečně hned několikrát úzce propojila.

K prvnímu spojení došlo již v roce 641, kdy se tehdejší král Songcängampo oženil s čínskou princeznou Wen-čcheng. Jak vyplývá z čínské Bílé knihy, považuje ČLR tento sňatek za jeden z prvních důkazů svého vlastnictví Tibetu a také upozorňuje, že „... socha Wen-čcheng, princezny dynastie Tang, ... je stále uchována a uctívána v paláci Potala“ (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992).

Ve 13. století byly jak Čína, tak Tibet okupováni Mongoly, kteří po dobytí Pekingu založili dynastii Jüan. Právě toto spojení Tibetu s dynastií Jüan je i pro dnešní Čínu jeden z hlavních důkazů o tom, že Tibet je od té doby ve skutečnosti čínské území. Většina historiků však s tímto tvrzením nesouhlasí. Jednak je třeba si uvědomit, že Mongolové okupovali jako první Tibet a teprve až poté si podrobili Čínu (nikoliv obráceně), dále také fakt, že mongolská říše zahrnovala spoustu

dalších států, které si žádný nárok na Tibet nedělají. Jak píše ve své knize uznávaný český sinolog Josef Kolmaš: „*Mongolové dobývali Tibet především pro sebe a pro své potřeby a nikoli pro rozmnožení někdejší či budoucí moci a slávy čínského impéria*“ (Kolmaš 2011, s. 26). V podobném duchu se při svých rozhovorech s Thomasem Lairdem vyjádřil také současný dalajláma, který na toto téma prohlásil, mimo jiné, následující: „*Mohu veřejně bez váhání prohlásit, že historické vztahy Tibetu s Čínou nejsou tak prosté, jak tvrdí čínská vláda. Vyjde to najevo, když se podíváme, jak Mongolové kontrolovali Tibet předtím, než dospěli do Číny*“ (Laird 2009, s. 100).

V této době také vznikl mezi Tibetem a Čínou speciální vztah, který je v kontextu těchto dvou zemí často zmiňován. Jedná se o vztah „*patrona a lamy*“, který zjednodušeně řečeno znamená, že Tibet dodává duchovní podporu, zatímco Mongolové (a později Čína) naopak podporu světskou (Žagagbpa 2000, s. 74–75). Tento vztah však nikdy neznamenal, že by se z Tibetu Číně podrobil. Thomas Laird (2009, s. 110) tento vztah označuje jako nevysvětlitelný dnešními definicemi jako je suverenita, či legálnost. Britové tento vztah nazvali již zmiňovaným pojmem suzerenita.

Když se rozpadla mongolská říše a nahradila ji dynastie Ming, nedocházelo mezi Čínou a Tibetem k prakticky žádnému kontaktu a Tibet pomalu obnovoval své vztahy s Mongoly. Čína však ve své Bílé knize tvrdí, že „*zdedila právo na vládu nad Tibetem*“ (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992), nicméně neexistují žádné objektivní důvody, proč by tomu tak mělo být.

Znovu podrobovat Tibet si začala Čína krátce po nástupu mandžuské dynastie Čching, která Číně vládla až do roku 1911. Vztahy byly od začátku poměrně přátelské a země se respektovaly (důkazem může být respekt čínských vládců k dalajlamům), nicméně konflikt z Ghurky ve svém důsledku vedl k pomalému podrobování si Tibetu ze strany Číny. Tento proces byl ukončen v roce 1912, kdy dynastie Čching padla a Tibet se stal nezávislým.

4.2.2 Otázka nezávislosti mezi lety 1912 a 1949

V roce 1913 vyhlásil 13. dalajlama nezávislost Tibetu, který se Čínská republika pokoušela získat zpět do svého područí. Od té doby Tibet vystupoval jako nezávislý stát, který navazoval diplomatické styky s okolními zeměmi, měl vlastní vládu, armádu, měnu, soudní systém i další atributy typické pro samostatný stát.

Pokud na tehdejší Tibet aplikujeme základní kritéria státnosti, které v článku 1 stanovuje Montevidejská konvence o právech a povinnostech států, tak zjistíme, že Tibet splňoval všechny uvedené podmínky, které zní takto: „*Stát jako subjekt mezinárodního práva musí splňovat následující: a) stálou populaci; b) definované teritorium; c) vládu; a d) schopnost navazovat vztahy s jinými státy*“ (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States 1933).

ČLR dnes argumentuje tím, že „*[v]láda žádné země světa neuznala Tibet jako samostatný stát*“ (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992). Prvním argumentem odporujícím tomuto tvrzení je, že nezávislost Tibetu uznala sama Čínská republika, když v roce 1913 souhlasila s trojstranným jednáním organizovaným Velkou Británií (která s Tibetem v té době úzce spolupracovala). Účastí na tomto jednání Čínská republika de facto uznala, že Tibet je oprávněn k uzavírání dohod (Žagagbpa 2000, s. 216).

Z hlediska mezinárodního práva existují dvě metody uznání státu, deklarativní a konstitutivní. Zatímco deklarativní metoda považuje stát za subjekt mezinárodního práva až poté, co splní všechna kritéria státnosti a jeho uznání je poté vnímáno pouze jako politický akt, konstitutivní metoda naopak tvrdí, že stát vzniká samotným aktem uznání od jiného státu (Shaw 2003, s. 185).

Tibet uzavřel první dohodu již v roce 1913 s Mongolskem. V ní oba státy navzájem uznaly svojí existenci (Kolmaš 2011, s. 40) a z pohledu konstitutivní metody se tak Tibet již v této době stal nezávislým státem. Mongolsko však nebylo jediné, další dohodu podepsal Tibet také se sousedním Nepálem, který vyslal do

Lhasy dokonce vlastního velvyslance a ve své žádosti o vstup do OSN také uvedl, že s ním udržuje diplomatické styky (Ryntová 1999, s. 13).

Příkladů tibetské nezávislosti by bylo možné nalézt mnohem více (viz např. styky Tibetu s Velkou Británií či omezené styky se Spojenými státy americkými), ale již výše uvedené argumenty vyvolávají přesvědčení, že se v případě Tibetu o nezávislost skutečně jednalo. Dokonce při diskuzích na téma Tibetu, které se v 60. a 70. letech odehrály na půdě OSN (viz dále), se velká část zemí vyjadřovala o Tibetu jako o nezávislé zemi (Ryntová 1999, s. 14). Na druhou stranu, zmiňovaná zpráva ze setkání Stálého tribunálu národů z roku 1992 uvádí, že na základě mezinárodního práva je v této situaci velmi obtížné spolehlivě rozhodnout a upozorňuje že vztah mezi těmito zeměmi je z pohledu západního právního systému nepodchytilelný (Kirby 1994, s. 10).

4.2.3 Nezákonné připojení Tibetu k ČLR

Ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu, která vstoupila v platnost v roce 1980 se v článku 52 píše, že *„každá smlouva, které bylo dosaženo pod hrozbou použití síly, či použitím síly, které není v souladu s principy mezinárodního práva zahrnutými v Chartě OSN, je neplatná“* (Vienna Convention on the law of treaties 1969). Je prokazatelné, že ČLR po násilném vpádu do Tibetu v roce 1950 donutila zástupce tibetské strany podepsat již zmiňovanou tzv. Sedmnáctibodovou dohodu²², která mimo jiné v bodě č. 1 obsahovala tuto formulaci: *„tibetský lid se sjednotí a vyžene imperialistické agresivní síly z Tibetu; tibetský lid se vrátí do velké rodiny ve své mateřské zemi - Čínské lidové republice“* (Tibetská exilová vláda 2000b).

---

²²Dokument byl tibetskému vyjednávacímu týmu předložen již v konečném znění a jeho podepsání bylo vynuceno pod pohrůzkou použití vojenské síly. Tibetská vláda tak nikdy nevyslovila (a ani nemohla) souhlas s podepsáním této dohody. Dalajlama, který logicky nebyl členem vyjednávacího týmu, se o podepsání dohody dozvěděl až po několika dnech a jak sám dodává, *„[a] dokonce byla při podpisu použita zfalšovaná státní pečeť“* (Laird 2009, s. 252).

Ačkoliv ČLR ve své Bílé knize uvádí, že „... *Sedmnáctibodová dohoda byla podepsána poté, co se delegáti centrální lidové vlády a tibetské lokální vlády dohodli na záležitostech týkajících se mírového osvobození Tibetu*“ (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992), faktem je, že nebyla nikdy právoplatně uzavřena. V roce 1959, po útěku dalajlamy do Indie, se jí dokonce v reakci na následné krveprolití formálně zřekl (Craigová 1999, s. 107).

To, že vstup čínských vojsk splňuje atributy okupace, potvrdila například Zpráva mezinárodní konference právníků z roku 1993. Na této konferenci, která se konala v Londýně, se sešla řada světových právníků s cílem zabývat se výkonem práva na sebeurčení tibetského národa. Jedním ze zveřejněných závěrů bylo také tvrzení, že čínská armáda „*[v]stoupila do Tibetu, který byl podle mezinárodního práva nezávislým státem, čímž se dopustila aktu agrese. Od té doby okupuje Tibet v rozporu s přáním tibetského lidu. Tím tedy porušila mezinárodní právo a jako jeden z následků odpírá lidu nezávislého tibetského státu právo na sebeurčení, které Tibet požíval před tímto aktem agrese*“ (Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993).

4.3 Porušování lidských práv v Tibetu

Po vpádu čínských vojsk začalo v Tibetu docházet k aktům porušování lidských práv, což ve svých prohlášeních zdůraznilo jak Valné shromáždění OSN, tak také Mezinárodní komise právníků²³. V důsledku čínského vojenského zásahu a následné okupace zahynulo více než 1,2 milionu Tibeťanů (Ryntová 1999, s. 46).

---

²³Valné shromáždění OSN ve svých rezolucích postupně zintenzivňovalo rétoriku vyzývající k dodržování lidských práv, zatímco Mezinárodní komise právníků ve svých zprávách otevřeně upozorňovala na důkazy o probíhající genocidě. Ve své zprávě z roku 1960 došla ke zjištění, že „... *v Tibetu došlo k činům genocidy v pokusu zničit Tibeťany jako náboženskou skupinu*“ (International Commission of Jurists 1960).

K porušování lidských práv v Tibetu dochází v mnoha rovinách. Především se jedná o potlačování náboženství, populační přesuny, populační kontrola, diskriminace, poškozování životního prostředí, nedobrovolná mizení, svévolné zatýkání, mučení a popravy (Dulaney, Van Walt van Praag 2013, s. 9). Přestože se situace především po smrti Mao-Ce-tunga v roce 1976 výrazně zlepšila a nejhorší období masového vraždění a pronásledování je již pryč, porušování lidských práv je v Tibetu velkým tématem i dnes.

4.3.1 Porušování náboženské svobody

Buddhismus je pro Tibeťany již po mnoho století základem jejich života. ČLR v jednom z bodů Sedmnáctibodové dohody slibovala, že se bude „... *provádět politika svobody náboženského vyznání, jak je vyložena ve Všeobecném programu Čínského lidového politického poradního shromáždění*“ a že „ *[n]áboženské vyznání, zvyky a obyčeje tibetského lidu budou respektovány a lamaistické kláštery chráněny.*“ (Sedmnáctibodová dohoda 1951). Jak bylo z mnoha zdrojů potvrzeno, ČLR tento (ale ani další) bod neplní (např. International Commission of Jurists 1960) a její hlavní snahou je naopak náboženství potlačovat.

Důvod pro čínské tažení proti buddhismu je hlavně jeho neslučitelnost s komunistickou formou vlády. ČLR si již v 60. letech uvědomila, že potlačení náboženství je jediným způsobem jak Tibet doopravdy ovládnout (Ryntová 1999, s. 68) a od té doby podniká kroky k jeho represi. Tento přístup je však v přímém rozporu s článkem 18 Všeobecné deklarace lidských práv (kterou ČLR ratifikovala), který říká, že „*Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo v soukromí, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováním obřadů*“ (Všeobecná deklarace lidských práv 1948).

4.3.2 Řízené přesuny populace

Jednou ze strategií, které zaujala vláda ČLR prakticky ihned po vstupu svých vojsk, jsou řízené přesuny populace, převažné Hanů, jako nejpočetnějšího čínského etnika, na území Tibetu (které bylo navíc vyhlášením TAO zmenšeno). Cílem těchto demografických praktik je především oslabit tibetskou populaci a tím eliminovat jakýkoliv potenciální odpor proti ČLR. Někteří pozorovatelé právě z tohoto důvodu nazývají tuto strategii jako čínské „konečné řešení“ (Ryntová 1999, s. 73).

Ačkoliv ČLR ve své Bílé knize tvrdí, že *„další lží je tvrzení, že do Tibetu bylo přesídleno velké množství Hanů za účelem proměnit Tibeťany v minoritu“* (Information Office of the State Council of The People's Republic of China 1992), existenci těchto praktik potvrzují některé politické kroky ČLR, jako je například mzdové zvýhodnění přistěhovalců oproti Tibeťanům, a to včetně dalších pracovních výhod, jako delší dovolená (Ryntová 1999, s. 76). Tyto kroky lze označit také jako diskriminaci tibetského obyvatelstva.

Upozornění na přesuny populace se objevily také na úrovni mezinárodního společenství, jelikož se jedná o porušení mezinárodního práva²⁴. Součástí zprávy z Mezinárodní konference právníků v Londýně je možné kupříkladu najít toto tvrzení: *„Po vojenské akci ČLR v roce 1949–50 proběhlo na tradičním tibetském území rozsáhlé osídlování přistěhovalci z Číny bez svobodného souhlasu tibetského lidu. Toto osídlování bylo aktivně podporováno politikou ČLR. V souladu s důkazy měl a stále má tento čin vážné důsledky pro tibetskou kulturu, náboženství, instituce a národní identitu. Pro tibetský lid představuje vážnou hrozbu. A má i další dopad na životní prostředí“* (Zpráva mezinárodních konference právníků z roku 1993).

---

²⁴V článku 49 Ženevské úmluvy o ochraně civilních osob za války, kterou ČLR podepsala se vysloveně píše, že *„[o]kupační mocnost nemůže deportovat nebo přesunout část svého vlastního obyvatelstva do území jí obsazeného“* (Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War 1949).

4.3.3 Porušování svobody pohybu

Jednou z dalších praktik, které ČLR v Tibetu zavedla již krátce po jeho obsazení, je omezování svobody pohybu. Toho je docíleno především nucenou registrací Tibeťanů na jednom konkrétním místě. Právě toto místo se poté stává jediným, kde mohou bydlet a také jediným, kde mohou nakupovat svůj denní příděl potravin (Ryntová 1999, s. 52). Tím prakticky dochází k omezování svobody pohybu Tibeťanů po své vlastní zemi.

Právo na svobodu pohybu je zakotveno přímo ve Všeobecné deklaraci lidských práv, konkrétně v odstavci 1, článku 13, který udává, že „[k]aždý má právo na svobodu pobytu a na volbu bydliště uvnitř určitého státu“ (Všeobecná deklarace lidských práv 1948). Vztahovat na tuto situaci se však může také článek 12, stanovující, že „[n]ikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst ...“ (Všeobecná deklarace lidských práv 1948).

4.4 Uznání práva Tibetu na sebeurčení

Valné shromáždění OSN se takzvanou „tibetskou otázkou“ poprvé zabývalo již v roce 1959, kdy vydalo rezoluci č. 1353, ve které vyjádřilo znepokojení nad porušováním lidských práv a svobod a vyzvalo k „*respektování základních lidských práv tibetského lidu a jejich odlišného kulturního a náboženského života*“ (A/RES/1353, 1959). V této rezoluci se zatím nemluví o právu na sebeurčení, které se v době, kdy byla vydána stále teprve vyvíjelo.

První zmínku o právu na sebeurčení však můžeme nalézt v rezoluci jen o dva roky starší. V roce 1961 vydalo Valné shromáždění OSN rezoluci č. 1723, ve které již v jednom z doporučení „*vážně opakuje svou výzvu k zastavení všech praktik, které připravují tibetský lid o jejich základní lidská práva a svobody, včetně jejich práva na sebeurčení*“ (A/RES/1723, 1961).

Poslední rezolucí zaměřenou na „tibetskou otázku“ byla poté rezoluce č. 2079 vydaná v roce 1965, ve které Valné shromáždění zdůraznilo již dříve vydané rezoluce (tedy 1353 a 1723) a opětovně vyjádřilo znepokojení nad porušováním lidských práv, včetně práva na sebeurčení (A/RES/2079, 1965).

K potlačování práva Tibetu na sebeurčení se vyjádřily ale také další instituce. Jedním ze závěrů Stálého tribunálu národů, o kterém jsme se již zmiňovali výše, bylo tvrzení, že „*Tibeťané jsou od roku 1950 nepřetržitě zbavováni svého práva na sebeurčení*“ (Kirby 1994, s. 10). Závěrem londýnské Mezinárodní konference právníků bylo rozhodnutí víceméně totožné, znějící takto: „*ČLR a její orgány státní moci, které de facto vykonávají kontrolu tibetského teritoria, odmítají tibetskému lidu výkon práva na sebeurčení*“ (Zpráva z mezinárodní konference právníků z roku 1993).

K dalšímu zdůraznění práva na sebeurčení na mezinárodní scéně již v případě Tibetu nedošlo a důraz je nyní kladen spíše na porušování lidských práv, než na požadavek autonomie. Přesto je však koncept práva na sebeurčení stále jedním z argumentů tibetské exilové vlády.

4.5 Budoucnost

Je to již více než 50 let od doby, kdy OSN vydala poslední rezoluci zabývající se situací v Tibetu, a také více než 20 let od doby, kdy se situací v Tibetu zabývala nějaký významný orgán v oblasti mezinárodního práva. Jedním z důvodů může být fakt, že situace se již částečně uklidnila, ale rozhodně se nedá prohlásit za vyřešenou. Je jasné, že právo na sebeurčení je Tibeťanům i nadále odpíráno a tlak mezinárodního společenství z větší části ustal²⁵.

---

²⁵Na druhou stranu je nutné upozornit, že ve skutečnosti nikdy nebyl nijak zvlášť vysoký, což bylo zapříčiněno hlavně poněkud nešťastnou dobou. V 50. letech vrcholila situace v Koreji, která byla z pohledu mezinárodního společenství mnohem vážnější a „tibetská otázka“ tak byla spíše odsunuta na druhou kolej.

Velmi pravděpodobným důvodem je současná geopolitická pozice ČLR. Z poměrně chudého státu, kterým ČLR ještě před 50 lety byla, se stala světová mocnost, jejíž (už tak enormní) ekonomická síla každým rokem roste. Například Rob Diskinson (2014, s. 110) upozorňuje, že není v zájmu mocností oponovat ČLR v otázce Tibetu, protože Spojené státy americké usilují především o své nemalé ekonomické zájmy s ČLR a Ruská federace si zase uvědomuje, že musí chránit svoji vlastní pozici v souvislosti s čечenskými separatisty, kterým by musela na základě práva na sebeurčení také ustoupit.

Nejpravděpodobnějším řešením situace tak je dialog, o který se obě strany v posledních letech pokoušejí. Od roku 1959 až do roku 1979 nedošlo mezi tibetskou exilovou vládou a vládou ČLR k žádným kontaktům, nicméně v roce 1979 a 1980 byly vyslány celkem 3 tibetské delegace, jimž bylo umožněno prozkoumat současnou situaci (Ryntová 1999, s. 90). Od té doby probíhá občasný dialog, jehož výsledky se různí požadavek od požadavku, a ČLR se velmi pomalu otevírá různým možnostem.

Již zde bylo uvedeno, že dalajlama se vzdal své politické moci. Zrovna tak je možné říci, že se tibetská exilová vláda také vzdala velké části na úkor nalezení konsenzu. Hlavním cílem již není nezávislost, ale především skutečná autonomie, tedy možnost rozhodovat o věcech, které se Tibeťanů přímo dotýkají.

Samotný dalajlama se již mnoho let snaží dosáhnout konání tribunálu pod mezinárodním dohledem, na kterém by byly stanoveny požadavky Tibeťanů. Právě toto vidí jako jediné možné řešení odovídací mezinárodnímu právu a praxi (Ryntová 1999, s. 28). Vzhledem k postupnému zlepšování vztahů mezi ČLR a Tibetem je možné, že se takové řešení jednou opravdu najde.

5 Závěr

Cílem této práce bylo zhodnotit na základě teoretických znalostí konceptu práva na sebeurčení oprávněnost nároku Tibetánů na sebeurčení a tudíž také na nezávislost či autonomii v rámci ČLR. Druhou otázkou poté bylo, zda je jim toto právo skutečně odpíráno. Teoretická východiska k tomuto tématu jsou s využitím mezinárodních právních dokumentů, rezolucí OSN a odborných článků, zpracovány v úvodní kapitole. Prostor je zde věnován nejen právu na sebeurčení a jeho postupnému vývoji v čase, ale také teorii národů, jež hraje velmi důležitou roli právě v praktickém využití této právní zásady.

Pouze národ je oprávněn stát se adresátem práva na sebeurčení, neboli zjednodušeně práva na svobodné rozhodování o svém vlastním osudu. Pokud by Tibetané nebyli národ, právo na sebeurčení se na ně vztahovat nemůže. S využitím kritérií definovaných organizací UNESCO se podařilo jasně dokázat, že Tibetané národem skutečně jsou a tudíž mají na sebeurčení nezpochybnitelný nárok. To potvrzují také prezentované mezinárodní dokumenty, které se vyjadřují v souladu se závěrem této práce.

Odpovědět na otázku, zda je Tibetánům právo na sebeurčení skutečně odpíráno, vyžaduje poněkud hlubší ponoření do celé problematiky. Ve druhé kapitole se, kromě základních charakteristik z hlediska fyzické a humánní geografie ²⁶, nachází také

---

²⁶Ačkoliv bylo jedním z cílů této práce provést humánně-geografickou analýzu Tibetu, bylo nakonec nutné tuto kapitolu výrazně zkrátit. Statistická data, která vydává ČLR jsou ve většině ohledů nedostatečná a velmi často slučují TAO s dalšími správními celky, či jsou některá data navíc vztažena na celé území ČLR. Druhým problémem je také to, že obyvatelé TAO nejsou

přehled historie, ze kterého lze vyčíst, jak je ve skutečnosti vztah mezi Čínou a Tibetem propletený a velmi složitě uchopitelný.

Otázku toho, zda v roce 1950 došlo ze strany ČLR k napadení nezávislého státu, či nikoliv se uspokojivě nepodařilo zodpovědět ani v této práci, ačkoliv mnohé indicie naznačují, že tomu tak skutečně být mohlo. Na druhou stranu však nemůže existovat pochybnost o porušování lidských práv jako je omezování svobody pohybu, porušování principů náboženské svobody, či o řízeném přesunu obyvatelstva s cílem oslabit tibetský vzdor. Právě tyto důkazy naznačují, že Tibeťané skutečně nedisponují autonomií, na kterou mají dle mezinárodního práva nárok.

Na závěr je nastíněna budoucnost, která možná jednoho dne povede k vyřešení této situace. Cílem Tibeťanů již dnes není úplná nezávislost, ale spíše skutečná autonomie, kterou (jak je zmíněno již dříve) v současné době nedisponují. Situace se však vyvíjí směrem, který dává jistou naději k definitivnímu vyřešení této situace. Tyto změny ve vztazích ČLR a Tibetu však již překračují hranice vytyčené v této práci a mohou být jistě zajímavým námětem pro další zkoumání.

---

pouze Tibeťané a zrovna tak také Tibeťané jsou rozprostřeni po okolních provinciích, jelikož území Tibetu, o kterém v této části převážně mluvíme, bylo uměle zmenšeno a dnes tak neodpovídá původním rozměrům.

Seznam zdrojů

ANDERSON, B., 1991. Co je to národ?. In: HROCH, M., ed. 2014. *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 239–269. ISBN 80-86429-20-2.

Anglo-tibetská deklarace ze 3. července 1914, 1914 [online]. [vid. 20. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=98>

BAAR, V., 2002. *Národy na prahu 21. století: emancipace nebo nacionalismus?*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-86101-66-5.

BARNSLEY, I., BLEIKER, R., 2008. Self-determination: from decolonization to deterritorialization. *Global Change, Peace & Security*. vol. 20, no. 2, s 121–136.

CASSESE, A., 1995. *Self-determination of peoples: a legal reappraisal*. Reprinted. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-052-1637-527.

Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora, 1945 [online]. [vid. 14. 1. 2017]. Dostupné z <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

Constitution of the People's Republic of China, 1982 [online]. [vid. 11. 1. 2017]. Dostupné z <http://en.people.cn/constitution/constitution.html>

CRAIGOVÁ, M., 1999. *Krvavé slzy: Čínská okupace Tibetu 1951–1991*. Praha: DharmaGaia. ISBN 80-85905-57-4.

DANSPECKGRUBER, W., 2002. *The Self-Determination of Peoples: Community, Nation and State in an Interdependent World*. London: Lynne Rienner Publishers. ISBN 1-55587-793-1.

FALK, R., 2002. Self-Determination Under International Law: The Coherence of Doctrine Versus the Incoherence of Experience. In: DANSPECKGRUBER, W., ed. 2002. *The Self-Determination of Peoples: Community, Nation and State in an Interdependent World*. London: Lynne Rienner Publishers, s. 31–66. ISBN 1-55587-793-1.

FICHTE, J. G., 1922. *Addresses to the German Nation*. Chicago: The Open Court Publishing Company.

GELLNER, E., 1997. Nacionalismus. In: HROCH, M., ed. 2014. *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 403–417. ISBN 80-86429-20-2.

Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 1949 [online]. [vid. 17. 4. 2017]. Dostupné z: <http://bit.ly/2pZH9B3>

HOBSBAWN, E., 1972. Několik úvah o nacionalismu. In: HROCH, M., ed. 2014. *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 109–124. ISBN 80-86429-20-2.

HORÁLEK, A., 2013. *Geografie Číny: učební materiál pro studenty sinologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3839-9.

IJEZIE, CH., 2013. Right of Peoples to Self-Determination in the Present International Law [online]. [vid. 6. 3. 2017]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2304441>

Informační centrum OSN v Praze, 2014. *Vše o OSN: Historie, struktura, financování*. Praha: Informační centrum OSN. ISBN 978-80-86348-18-6.

INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA, 1992. Tibet – Its Ownership And Human Rights Situation. In: *White Papers of the Government* [online]. [vid. 10. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/tibet/index.htm>

INFORMATION OFFICE OF THE STATE COUNCIL OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA, 2009. China's Ethnic Policy and Common Prosperity and Development of All Ethnic Groups. In: *White Papers of the Government* [online]. [vid. 10. 4. 2017]. Dostupné z: http://www.china.org.cn/government/whitepaper/node_7078073.htm

INTERNATIONAL CAMPAIGN FOR TIBET, 2017. *Tibet Statistics* [online]. [vid. 3. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.savetibet.org/resources/all-about-tibet/tibet-statistics/>

INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS, 1960. *Tibet and the Chinese People's Republic: A Report to the Internal Commission of Jurists by its Legal Inquiry Committee on Tibet* [online]. [vid. 1. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/1960/07/Tibet-China-thematic-report-1960-eng.pdf>

KAPSTEIN, M. T., 2011. *Dějiny Tibetu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3268-8.

KIRBY, M. D., 1994. Decision of the Permanent Tribunal of Peoples in its Session on Tibet, Strasbourg, France, November 1992. *The Australian Law Journal*. vol. 68, no. 2, s. 1–13.

KIRGIS, F., 1994. Degrees of Self-Determination in the United Nations Era. *American Journal of International Law*. vol. 88, no. 2, s. 304–310.

KOLMAŠ, J., 2011. *Tibet*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-483-8.

KOSKENNIEMI, M., 1994. National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice. *The International and Comparative Law Quarterly*. vol. 43, no. 2, s. 241–269.

KOTTEK, M., GRIESER, J., BECK, C., RUDOLF, B., RUBEL, F., 2006. *World Map of the Köppen-Geiger climate classification updated* [online]. [vid. 15. 1. 2017]. Dostupné z: <http://koeppen-geiger.vu-wien.ac.at/present.htm>

LAIRD, T., 2009. *Příběh Tibetu: rozmluvy s dalajlamou*. Praha: Beta. ISBN 978-80-7306-385-6.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966 [online]. [vid. 15. 1. 2017]. Dostupné z http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_.prava_.pdf

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 1966 [online]. [vid. 15. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_.prava_.pdf

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1933 [online]. [vid. 25. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897>

National Bureau of Statistics of China, 2016. *China Statistical Yearbook-2016* [online]. [vid. 19. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>

PETRIČ, E., 1989. Self-determination, security and integrity of sovereign states. In: GINTHER, K., ISAK, H., eds. 1991. *Self-determination in Europe: Proceedings of an International Workshop held at the Akademie Graz July 5–6, 1989*. 1. vyd. Wien: Bohlau, s. 23–33. ISBN 3-205-05457-1.

POTOČNÝ, M., 1968. Zásada sebeurčení národů. *Mezinárodní vztahy*. vol. 3, no. 2, s. 23–40.

ROMAN, E., 1999. *Reconstructing Self-Determination: The Role of Critical Theory in the Positivist International Law Paradigm*. University of Miami Law Review, vol. 53, s. 944.

RENAN, E., 1882. Co je to národ?. In: HROCH, M., ed. 2014. *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 24–35. ISBN 80-86429-20-2.

Report Of the International Committee of Jurists entrusted by the Council of the League of Nations with the task of giving an advisory opinion upon the legal aspects of the Aaland Islands question, 1920 [online]. [vid. 16. 12. 2016]. Dostupné z <https://www.ilsa.org/jessup/jessup10/basicmats/aaland1.pdf>

RYNTOVÁ, L., 1999. *Pravda o Tibetu: fakta a svědectví*. Praha: Lungta. ISBN 80-902650-0-6.

Self-determination, 2017. In: Merriam-Webster [online]. [vid. 9. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/self-determination>

SHAW, M. N., 2003. *International law*. 5th ed. New York: Cambridge University Press. ISBN 0-521-82473-7.

SINGH, H. S., 2011. Dalai Lama gives up political role, remains Tibetan spiritual leader. In: *Cable News Network* [online]. 31. 5. 2011 [vid. 17. 1. 2017]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/31/india.dalai.lama/>

SMITH, A. D., 1991. Etnický základ národní identity. In: HROCH, M., ed. 2014. *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 270–296. ISBN 80-86429-20-2.

THRONTVEIT, T., 2011. The Fable of the Fourteen Points: Woodrow Wilson and National Self-Determination. *Diplomatic History*. vol. 35, no. 3, s. 445–481.

TIBETAN CENTRE FOR HUMAN RIGHTS AND DEMOCRACY, 2004. Anglo-tibetská deklarace ze 3. července 1914. In: *TIBINFO: Informační systém o Tibetu* [online] 29. 9. 2004 [vid. 24. 1. 2017]. Dostupné z <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=98>

TIBET DATA, 2015. *Tibetan Population* [online]. [vid. 19. 1. 2017]. Dostupné z: <http://tibetdata.org/projects/population/index.html>

TIBETSKÁ EXILOVÁ VLÁDA, 2000a. Čínsko - tibetská mírová smlouva z let 821 - 822. In: *TIBINFO: Informační systém o Tibetu* [online] 7. 2. 2000 [vid. 24. 1. 2017]. Dostupné z <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=89>

TIBETSKÁ EXILOVÁ VLÁDA, 2000b. Sedmnáctibodová smlouva o tzv. mírovém osvobození Tibetu . In: *TIBINFO: Informační systém o Tibetu* [online] 2. 2. 2000 [vid. 24. 1. 2017]. Dostupné z <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=68>

TULKU, T., 2006. *Starověký Tibet*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-702-1844-4.

UNESCO, 1989. *International Meeting of Experts on further study of the concept of the rights of peoples* [online]. [vid. 17. 3. 2017]. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000851/085152eo.pdf>

UN General Assembly. Resolution 1514. A/RES/15/1514(XV), 1960. *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples* [online]. [vid. 15. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/a15r1514.htm>

UN General Assembly. Resolution 2625. A/RES/25/2625(XXV), 1970. *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations* [online]. [vid. 15. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>

UN General Assembly. Resolution 1353. A/RES/14/1353(XIV), 1959. *Question of Tibet* [online]. [vid. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/141/76/IMG/NR014176.pdf?OpenElement>

UN General Assembly. Resolution 1723. A/RES/16/1723(XVI), 1961. *Question of Tibet* [online]. [vid. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/167/76/IMG/NR016776.pdf?OpenElement>

UN General Assembly. Resolution 2079. A/RES/20/2079(XX), 1965. *Question of Tibet* [online]. [vid. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/218/42/IMG/NR021842.pdf?OpenElement>

VAN WALT VAN PRAAG, Michael C., SEROO, Onno, ed., 1999. *The implementation of the right to self-determination as a contribution to conflict prevention: report of the International Conference of Experts held in Barcelona from 21 to 27 november 1998*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya. ISBN 84-920-3759-8.

Vienna Declaration and Programme of Action, 1993 [online]. [vid. 25. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/vienna.pdf>

Velký sociologický slovník, 1996. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.

Všeobecná deklaráce lidských práv, 1948 [online]. [vid. 20. 3. 2017]. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/03_dokumenty/04_uvod/00_VDLP_UDHR-.pdf

WILSON, H. A., 1990. *International Law and the Use of Force by National Liberation Movements*. New York: Clarendon Press. ISBN 9780198256625.

Zpráva z mezinárodní konference právníků z roku 1993, 1993 [online]. [vid. 20. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.tibinfo.cz/clanek.php?id=252>

ŽAGAGBPA, T. W. D., 2000. *Dějiny Tibetu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-410-6.

ŽALOUDEK, K., 1996. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri. ISBN 80-85983-11-7.